

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
UŽSIENIO KALBŲ STUDIJŲ KATEDRA

Laura Pociūtė

Studijų programos Gretinamoji kalbotyra II kurso magistrantė

**LIETUVIŲ KULTŪROS REALIJŲ PAVADINIMŲ PERTEIKIMAS ANGLŲ KALBA
LIETUVOS TURIZMO INFORMACIJOS INTERNETO SVETAINĖSE**

Magistro darbas

Darbo vadovė
dr. Indrė Brokartaitė-Pladienė

Šiauliai, 2015

Turinys

Įvadas	3
I. Kultūros realijos turizmo informacijos interneto svetainėse ir jų pavadinimų perteikimas anglų kalba	7
1.1. Kultūros realijos samprata.....	7
1.2. Nagrinėjamų šaltinių apžvalga ir tyrimo metodologija	9
1.3. Turizmo informacijos interneto svetainių tekstų vertimas kaip tarpkultūrinė komunikacija.....	12
1.4. Lietuviškų turizmo informacijos interneto svetainių leksika kaip lietuvių kultūros paveldo dalis.....	18
II. Realijų pavadinimų semantika ir perteikimas anglų kalba	20
2.1. Materialiosios kultūros realijų pavadinimai.....	20
2.1.1. Valgių ir gėrimų pavadinimai.....	22
2.1.2. Muzikos instrumentų pavadinimai	26
2.1.3. Aprangos ir namų apyvokos daiktų pavadinimai	28
2.1.4. Buities kultūros ir visuomeninio gyvenimo reiškinių pavadinimai.....	30
2.1.5. Apibendrinimas	35
2.2. Lietuvių dvasinės kultūros realijų pavadinimai	36
2.2.1. Liaudies švenčių pavadinimai	37
2.2.2. Liaudies švenčių atributų pavadinimai	39
2.2.3. Liaudies kūrybos dalykų pavadinimai	40
2.2.4. Mitologijos dalykų pavadinimai.....	43
2.2.5. Senojo tikėjimo dalykų pavadinimai	45
2.2.6. Apibendrinimas	46
Išvados.....	47
Santrauka	49
Summary	50
Naudota literatūra	51
Šaltiniai	54
PRIEDAS	56
Lietuvių dvasinės kultūros realijų pavadinimų sąrašas.....	56
Materialiosios kultūros realijų pavadinimų sąrašas	57

Ivadas

Vienas svarbiausių bruožų, būdingų turizmo informacijos interneto svetainėms – specifinė kultūrinį atspalvį turinti leksika. Kadangi turistams skirtų interneto svetainių tikslas – pristatyti šalies kultūrą, verčiant jų tekstus į užsienio kalbą daugiausia keblumų kelia kultūros realiųjų pavadinimai. Pagal apibrėžimą, realijomis laikomi „unikalūs daiktai ar reiškiniai, materialinės ir dvasinės kultūros elementai, būdingi tik kuriai nors vienai etninei grupei, šaliai ar pasaulio regionui, dažniausiai neturintys jokių atitikmenų kitose kultūrose ir kalbose“ (Mikutytė 2005). Nesant konkretaus atitikmens užsienio kalba, tokių teksto elementų perteikimas priklauso nuo vertėjų kūrybiškumo ir interpretacijos, o tai gali nulemti pristatomų kultūros dalykų patrauklumą skaitytojams. Siekiant adekvačiai perteikti realijos pavadinimo reikšmę, labai svarbus joje slypintis kultūrinis kontekstas.

Kiekviena kalba turi savitą žodyną, kurio ypatybės išryškėja gretinant jį su kitų kalbų žodynais. Kaip teigia A. Wierzbicka, visuomenės gyvenimas labai susijęs su kalba, todėl žodynas visų pirma atspindi skirtingą gyvenimo būdą (1997, 1–2). Net ir, rodos, panašiomis sąlygomis gyvenančios tautos pasaulį mato skirtingu regėjimo kampu (Maceina 1998, 9) arba, kaip teigiama etnolingvistikoje, skirtingai jį kategorizuoja (Gudavičius 2009, Wierzbicka 1997). Būtent skirtingas matymo kampas lėmė tai, kad kiekvienoje kalboje susiformavo savotiškas žodynas, kuris, savo ruožtu, nulėmė atsirandančius neatitikimus, taigi ir problemas vertime. Pasaulio kategorizacija – „tai daiktų ir reiškinių sutvarkymas, jungiant juos į tam tikras grupes, nustatant tarp jų tam tikrus ryšius“ (Gudavičius 2009, 49). Šie ryšiai tarp daiktų gali būti suvokiami skirtingai. Neatitikimų kalbose atsiranda ir dėl nevienodos pavadinimų detalizacijos (Gudavičius 2009, 96), t. y. net tie patys daiktai ar reiškiniai gali būti kitaip interpretuojami dėl kitokių tradicijų ar gyvenimo būdo.

Kadangi kiekviena tauta pasaulį mato savitu regėjimo kampu, skiriasi pats nominalizacijos procesas. Kaip rašo A. Maceina, „Vienos kalbos žodis neatitinka kitos kalbos žodžio todėl, kad jų prasmės prasilenkia. O jų prasmės prasilenkia todėl, kad kiekvienas žodis yra kitokio požiūrio raiška“ (1998, 38). Savitą lietuvių požiūrį, atskleidžia, pavyzdžiui, tai, kaip suteikti pavadinimai jų buityje naudotiems daiktams ir valgiams bei gėrimams. Nagrinėjant realiųjų pavadinimų pavyzdžius reikia atkreipti dėmesį į jų pavadinimo motyvaciją. Kalbotyroje terminas „motyvacija“ apibrėžiamas kaip „žodžio ryšys su kitais žodžiais, morfemomis ar garsais, paaiškinančiais žodžio formaliosios sudėties parinkimą ir lemiančiais jo reikšmę“ (Jakaitienė 1980, 26). Kitaip tariant, kai kurie žodžiai, pavadinantys tam tikrus objektus, neatsitiktiniai ir tai atsispindi pavadinime, taigi suteikia adresatui papildomos informacijos. Neveltui A. Gudavičius motyvaciją vadina žodžio „atrama“ kalboje – taip pasakoma, kodėl tam tikras objektas taip pavadintas ir pabrėžiama viena ar kita jo savybė, tapusi nominacijos pagrindu

(2009, 140). Gretinant dvi kalbas tai itin svarbu, nes, kaip rašo A. Gritėnienė, „Atskleidus vidinę žodžio formą išaiškėja atsakymas į klausimus, kaip objektas pagal tam tikrus požymius gauna tą ar kitą pavadinimą, kaip nominacijos procese veikia žmogaus sąmonė, apie ką ir kaip mąsto viena ar kita tauta konceptualizuodama pasaulį“ (Gritėnienė 2006, 24). Kadangi pavadinant daiktą neįmanoma į pavadinimą sutalpinti visų daiktui būdingų savybių, jame paprastai atsispindi vienas esminis bruožas, o kiti, nors ir matomi kalbos vartotojų, lieka neįvardinti. Maceina tai iliustruoja tokiais žodžiais: „Kiekviena tauta kai kuriuos dalykus nutyli, kad galėtų kitus pasakyti <...>“ (Jose Ortega y Gasset cit. pagal Maceiną 1998, 31). Taigi pavadinimas atspindi tai, kas kalbos vartotojams atrodo svarbiausia ir rodo savotišką pasaulio interpretaciją, kuri kiekvienoje kalboje vis kitokia.

Nors šiame darbe nagrinėjama vertimo medžiaga, į kultūros realijų perteikimą stengiamasi žvelgti plačiau negu vertimo moksle. Tyrime remiamasi ir vertimo tyrinėtojų išvalgomis, tačiau teorinį pagrindą sudaro gretinamosios semantikos ir etnolingvistikos teorijos, kurių objektas – tautos kalboje užfiksuotas pasaulėvaizdis, kurio savitumas atsiskleidžia gretinant kalbas. Šiuo atveju, nagrinėjant kultūrinį atspalvį turinčius lietuvių kalbos žodžius, stengiamasi atskleisti jų ypatumus, jų reikšmių atspalvius, susiformavusius tik lietuvių kultūroje. Dėl anglų kalbos paplitimo pasaulyje, būtų netikslu sakyti, kad ji atspindi konkretų anglų kalbos pasaulėvaizdį. Šiais laikais anglų kalba suvokiama kaip globali kalba, kurį esą priklauso visiems jos vartotojams (Crystal 2003, 2). Taigi šiame darbe į anglų kalbą žiūrima kaip į priemonę, kurią lietuviai turistinių tekstų autoriai ar vertėjai naudoja savo kultūros dalykams perteikti užsieniečiams. Stengiamasi giliau panagrinėti, kaip tiksliai užsienio kalba galima rekonstruoti lietuvių kalboje atsispindintį pasaulėvaizdį ir kaip anglų kalba kuriami lietuvių kultūros realijų pavadinimų atitikmenys gali būti suprantami anglų kalbos vartotojų, kuriems anglų kalba nebūtinai yra gimtoji.

Darbo aktualumas. Nagrinėjama tema aktuali tuo, kad lietuviškų kultūros realijų pavadinimų perteikimas skaitmeninėje turizmo informacijos erdvėje dar nebuvo tyrinėtas. Daugiau dėmesio skiriama užsienio kalbų realijų pavadinimų vertimui į lietuvių kalbą grožinėje literatūroje aptarti (J. Mikutytė 2005, L. Petrulionė 2012). Rečiau tyrimo objektu tampa lietuviškų realijų pavadinimų vertimas į užsienio kalbas, pavyzdžiui, D. Melnikienės tyrime „Specifinių realijų raiškos ypatumai lietuviškuose dvikalbiuose žodynuose“ (2011) analizuotas lietuviškų realijų pavadinimų perteikimas italų, ispanų, prancūzų kalbomis. V. Kalėdaitė ir V. Asijavičiūtė (2005) tyrinėjo lietuviškų realijų vertimą į anglų kalbą (2005), A. Leonavičienė (2011) – į prancūzų. Lietuviškas turizmo interneto svetainės, pristatančias Lietuvą anglų kalba,

jau analizavo V. Kalėdaitė ir L. Achramėjūtė (2006), tačiau kiek kitokiu aspektu – nagrinėtos stilistinės turistinių tekstų ir specifinės informacijos perteikimo ypatybės.

Daugėjant tarpkultūrinių kontaktų ir Lietuvai tampant dar atviresne svečiams iš viso pasaulio, vis svarbesnė darosi ne tik apie šalį skleidžiamos informacijos kiekybė, bet ir kokybė. Atlikto tyrimo rezultatais galėtų pasinaudoti vertėjai-praktikai, komunikacijos, kultūros paveldo ir turizmo specialistai, suinteresuoti Lietuvos įvaizdžiu tarptautinėje erdvėje.

Darbo objektas. Tyrimo objektas – lietuvių materialios ir dvasinės kultūros realiųjų pavadinimai ir jų perteikimo anglų kalba variantai Lietuvos turizmo informacijos interneto svetainėse.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – išnagrinėti perteikiamų realiųjų pavadinimų reikšmes kultūrologiniu aspektu, atskleisti vyraujančius realiųjų pavadinimų perteikimo modelius, nustatyti originaliųjų pavadinimų ir anglišku atitikmenų ekvivalentiškumą analizuojant jų semantinį turinį.

Uždaviniai:

- 1) pateikti tiriamojo objekto apibrėžimą, aptarti jo ypatumus;
- 2) apžvelgti ir įvertinti tiriamuosius šaltinius;
- 3) aptarti analizuojamų realiųjų pavadinimų leksines reikšmes ir juose slypintį kultūrinį kontekstą;
- 4) išnagrinėti skirtingus realiųjų pavadinimų perteikimo variantus;
- 5) atskleisti, kokią įtaką realiųjų pavadinimų perteikimui turi vertėjo interpretacija.

Darbo metodai. Tyrimas atliktas naudojant kiekybinės analizės, aprašomąjį analitinį ir gretinamąjį metodus. Tyrimo metodologija paremta etnolingvistikos teorija ir gretinamosios semantikos analize.

Darbo aprobacija. Magistro darbo tema skaityti pranešimai konferencijose:

- Laura Pociūtė. Lietuviškų materialiosios kultūros realiųjų pavadinimų perteikimas aprašomąja konstrukcija anglų kalba. // 8-oji mokslinė konferencija *Pasaulio vaizdas kalboje*. 2014-10-02, Šiauliai.
- Laura Pociūtė. Lietuvių dvasinės kultūros realiųjų pavadinimų perteikimas anglų kalba Lietuvos turizmo informacijos svetainėse. // XIX bakalaurantų ir magistrantų mokslo darbų konferencija *Studentų darbai-2015*, skirta 140-osioms Povilo Višinskio gimimo metinėms. 2015-04-09, Šiauliai. Pranešimas įvertintas 1-os vietos diplomu Kalbotyros sekcijoje.

Išspausdintos tezės:

- Laura Pociūtė. Lietuvių dvasinės kultūros realiųjų pavadinimų perteikimas anglų kalba Lietuvos turizmo informacijos svetainėse. // XIX bakalaurantų ir magistrantų mokslo darbų konferencija *Studentų darbai-2015*, skirta 140-osioms Povilo Višinskio gimimo metinėms. Programa ir pranešimų tezės. Vilnius: BMK leidykla. 2015, p. 15-16.

Parengtas straipsnis:

- Parengtas, recenzento teigiamai įvertintas straipsnis „Lietuvių dvasinės kultūros realijos turistams skirtų interneto svetainių vertimuose“ atiduotas spausdinti žurnale „Jaunųjų mokslininkų darbai“.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, teorinė dalis, praktinė dalis (2 skyriai) ir išvados. Taip pat pateikiamas literatūros ir šaltinių sąrašas bei priedas (realiųjų pavadinimų sąrašas pagal objektą).

Įvade aptariamas darbo aktualumas, tyrimo objektas, tikslai, uždaviniai, metodai, darbo aprobacija, struktūra.

Pirmojoje (teorinėje) dalyje aptariama realijos ir realijos pavadinimo samprata, turizmo informacijos interneto svetainių leksikos ir jos vertimo ypatumai.

Antrojoje (praktinėje) dalyje lietuvių kultūros realiųjų pavadinimai skirstomi pagal objektą į dvi dalis: materialiosios ir dvasinės kultūros realijos, kurios, savo ruožtu, dar dalijamos į smulkesnes temines grupes. Darbo apimtis: 55 lapai, priedas – 4 lapai.

Tyrimo imtis: tiriamąją medžiagą sudaro **45 dvasinės kultūros realiųjų pavadinimai**, perteikiami 1-9 skirtingais variantais (**84** pavyzdžiai), ir **54 materialios kultūros realiųjų pavadinimai**, perteikiami 1-6 skirtingais variantais (**103** pavyzdžiai); iš viso **99** realiųjų pavadinimai (**187** pavyzdžiai). Apie 1/5 visų realiųjų pavadinimų anglų kalba perteikiami mažiausiai dviem skirtingais variantais.

I. Kultūros realijos turizmo informacijos interneto svetainėse ir jų pavadinimų perteikimas anglų kalba

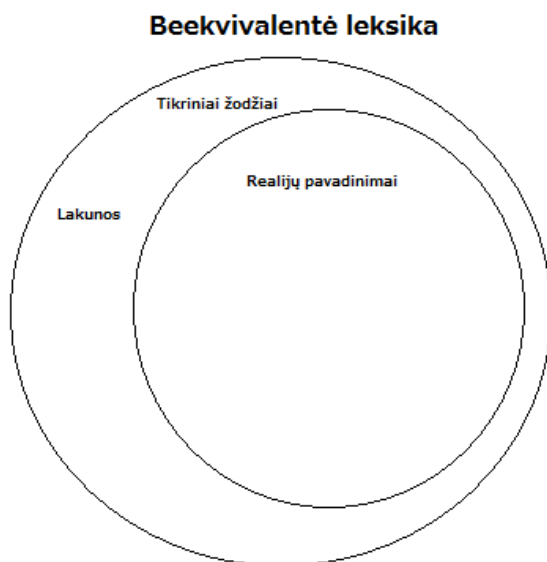
1.1. Kultūros realijos samprata

Terminas **realija** nevienareikšmis, nes gali reikšti ir daiktą, ir žodį. Būtinybę atskirti realiją-žodį ir realiją-daiktą iškelė J. Maksvytytė straipsnyje „Sąvokų realija ir realijos pavadinimas apibrėžimo problema“ (2012). Jos teigimu, derėtų skirti terminus realija ir realijos pavadinimas. Šiame darbe vartojami būtent pastarieji terminai, kadangi aptariamai ir patys daiktai, ir juos įvardijantys žodžiai.

Realija kaip žodis. Kadangi su šiuo terminu dažniausiai susiduriama vertimo moksle ir kalbotyroje, terminas realija dažniau reiškia kalbos reiškinį. Pavyzdžiui, žymiausių lietuvių vertimo teoretikų realijos apibūdinamos taip: „Žodžiai ir žodžių junginiai, žymintys tam tikras sąvokas, daiktus, reiškinius, būdingus tautos, šalies, genties geografinėi aplinkai, kultūrai, buičiai ir tokiu būdu perteikiantys tautinį, vietinį ar istorinį koloritą“ (Pažūsis et al. 2014, 54), arba „originalo kalboje pasitaiką žodžiai ar žodžių junginiai, reiškia buitines, istorijos, kultūros ar kitų visuomeninių gyvenimo sričių tokius daiktus, reiškinius, faktus ar įvykius, kurių vertimo kalboje paprastai nebūna arba jie kitaip vadinami“ (Ambrasas-Sasnava 1984, 96). Užsienio literatūroje tokie žodžiai, pasižymintys tautiniu atspalviu, vadinami pabrėžiant ryšį su kultūra, pavyzdžiui, *culture words* („kultūros žodžiai“) (Newmark, 1988, 74), *culture-specific items* („kultūrine specifika pasižymintys elementai“) (Baker 1992, 21). R. Kvašytė šį kalbos reiškinį vadina *tautinėmis realijomis* (Kvašytė 2009), tokiu būdu taip pat pabrėždama šio reiškinio priklausymą tam tikros etninės grupės kultūrai. Minėti žodžiai ar žodžių junginiai, dėl savo specifiškumo ir ryšio su tam tikra kultūra, neturi atitikmens užsienio kalbose, todėl dažnai vadinami tiesiog bekvivalente leksika, neekvivalenčia leksika ar bekvivalenčiais žodžiais. Tačiau tikslumo dėlei reikėtų apibrėžti realijų pavadinimų santykį su bekvivalente leksika, kadangi visiškai sutapatinti šių terminų negalima. Kaip teigia J. Maksvytytė, realijų pavadinimai sudaro 90 proc. neekvivalentės leksikos (2012, 53). Bekvivalentei leksikai priskiriamos ir lakunos – „žodžiai, kurie dėl tam tikrų priežasčių neturi atitikmenų (netgi pastovių žodžių junginių) kitoje kalboje“ (Armalytė, Pažūsis 1990, 123). Anot A. Gudavičiaus, „lakuna žymi žodžio nebuvimą vienoje kalboje kitos kalbos atžvilgiu, kai abiejų kalbų atspindimoje tikrovėje atitinkamas daiktas, reiškinys ir pan. egzistuoja“ (Gudavičius 2007, 93). Autoriaus pateikiamas pavyzdys – lietuvių kalbos žodis „para“, kuris anglų kalboje yra vadinamas žodžių junginiais „day and night“ arba „24 hours“, nors pats reiškinys egzistuoja ir anglų, ir lietuvių kalbos vartotojams. Taigi terminas lakuna nereiškia žodžių, įvardijančių kultūrine specifika pasižyminčius objektus. Bekvivalentei leksikai A. Gudavičius taip pat priskiria ir tikrinius

vardus – antroponimus ir toponimus, kurie, be abejonės, pasižymi tautiniu koloritu, tačiau kitaip negu kultūrinės realijas pavadinantys bendriniai žodžiai, jie žymi konkrečius žmones ar vietas, kurie gali būti keičiami kalboje nusistovėjusiais atitikmenimis arba visai neverčiami. Taigi šiame darbe apsiribojama viena beekvivalentės leksikos grupe – kultūrinių realijų pavadinimais.

1 pav. **Realijų pavadinimų santykis su beekvivalente leksika**

Realija kaip daiktas. Aptarus realijos kaip žodžio sąvoką, reikėtų išsiaiškinti, kokie objektai gali būti vadinami realijomis. Realijas kaip daiktus J. Mikutytė apibrėžia šitaip: „unikalūs daiktai ar reiškiniai, materialinės ir dvasinės kultūros elementai, būdingi tik kuriai nors vienai etninei grupei, šaliai ar pasaulio regionui, dažniausiai neturintys jokių atitikmenų kitose kultūrose ir kalbose“ (2005). Kaip minėta, svarbiausias realijos bruožas – jos ryšys su kultūra, kuri, kaip ir užsimenama pateiktame apibrėžime, skiriama į *materialiąją* ir *dvasinę*. Anot A. Gudavičiaus (2009, 94-95), materialiosios kultūros dalykams, neturintiems atitikmens kitose kultūrose, priklauso:

- 1) nacionalinės virtuvės valgiai ir gėrimai;
- 2) muzikos instrumentai;
- 3) rūbai ir apavas;
- 4) namų apyvokos daiktai ir įrankiai;
- 5) buities kultūros ir visuomeninio gyvenimo reiškiniai.

Tuo tarpu dvasinę tautos kultūrą pristato:

- 1) liaudies kultūros dalykai;
- 2) tradicijos, ritualai, liaudies šventės.

Remiantis kitais šaltiniais, realijos gali būti skirstomos ne tik pagal tematiką, bet ir kitus kriterijus:

- a) Pagal **paplitimą** skiriamos mikrorealijos, lokalinės, nacionalinės ir tarptautinės realijos;
- b) Pagal **vartojimo laiką** realijos skirstomos į šiuolaikines ir istorines;
- c) Pagal **neatitikimo laipsnį** realijas galima skirstyti į unikalias realijas (neturinčios visiško atitikmens), realijas, kurios turi analogus (formalus neatitikimas), realijas, kurios pažįstamos ir kitose šalyse, tačiau turi kitokias reikšmes ar kelia kitokias asociacijas (semantinis, konotacinis neatitikimas) (Mikutytė 2005).

Nors šiame darbe pasirinkta realijų pavadinimų neklasifikuoti pagal paplitimą, vartojimo laiką ar neatitikimo laipsnį, visi šie aspektai svarbūs, nes gali turėti įtakos jų pavadinimų perteikimui užsienio kalba. Į šiuos kriterijus atsižvelgiama vertinant originalaus realijos pavadinimo kultūrinį kontekstą ir gretinant originalų pavadinimą su vertėjo parinktu atitikmeniu. Pavyzdžiui, vartojimo laikas gali būti vienas svarbiausių aspektų, kuriais prasilenkia gretinamų žodžių reikšmės, pavyzdžiui, liet. *gatvinis-rėžinis kaimas* (XVI a.) ir angl. *ribbon village* (XX a.).

1.2. Nagrinėjamų šaltinių apžvalga ir tyrimo metodologija

Anot turizmo diskursą tyrinėjusių autorių (Kelly 2000, Mason 2004, Kalėdaitė ir Achramėjūtė 2006, Cappelli 2007, Skibitska 2013), turistams skirti tekstai – atskiras žanras, pasižymintis tam tikrais bruožais. Tokiuose tekstuose paprastai vartojami tik pozityvūs sakiniai. Teigiama, kad turizmo informacijos svetainės lengvai atpažįstamos dėl jų formato, kuris yra universalus, t. y. tokio tipo svetainėse bet kuria kalba tekstas dažniausiai suskirstytas panašiai, naudojamos tos pačios antraštės (pavyzdžiui, „Lankytinos vietos“, „Maitinimas“, „Pramogos“ ir pan.) (Mason 2004, 11 cit. pagal Kalėdaitę ir Achramėjūtę 2006, 76). Dar vienas bendras tokių tekstų bruožas – orientavimasis į klientą, kadangi jose siekiama pateikti tam tikrą vaizdinį (Schäffner ir Wiesemann 2001, 201 cit. pagal Kalėdaitę ir Achramėjūtę 2006, 77). Turistiniuose tekstuose vartojama kalba, kuri patrauktų ir įtikintų skaitytoją (Dyer 1982, 158 cit. pagal cit. pagal Kalėdaitę ir Achramėjūtę 2006, 77). Galima pagrįstai teigti, kad tokio teksto vertimas į užsienio kalbą – nelengva užduotis vertėjui. Jis turi ne tik atsižvelgti į šio žanro ypatybes, bet ir tapti tarpininku tarp dviejų kalbų ir dviejų kultūrų.

Būtent dėl to, kad turistiniai tekstai reprezentuoja tam tikros šalies kultūrą, pagrindinė problema – specifinė turistinių tekstų leksika. Egzistuoja daugybė kultūros apibrėžimų, bet turizmo tekstuose ji dažniausiai suvokiama siauriausia prasme. Paprastai apsiribojama išskirtiniais pristatomos kultūros dalykais, kurie suteikia galimybę greitai pažinti lankomą šalį.

Dažniausiai tai nacionaliniai valgiai, muzikos instrumentai, švenčių ir papročių atributai, saviti buitės dalykai. Būtent lietuviškų realiųjų pavadinimų perteikimas gali sukelti daugiausiai problemų verčiant šiuos tekstus.

Siekiant susidaryti kuo išsamesnį vaizdą apie lietuviškų kultūros realiųjų perteikimą anglų kalba, tiriamoji medžiaga rinkta iš visos Lietuvos turistams skirtų svetainių. Nagrinėtos svetainės, pristatančios įvairius Lietuvos regionus: nuo pajūrio (www.visitneringa.lt, www.gargzdumuziejus.lt) iki rytinės Lietuvos dalies (www.ignalinatic.lt), svetainės, pristatančios didžiuosius miestus (www.klaipedainfo.lt, www.kaunotic.lt) ir mažesnius miestelius (www.visitbirzai.lt, www.tic.pagegiai.lt), nacionalinius bei regioninius parkus (www.kurtuva.lt, www.zemaitijosnp.lt, www.neriesparkas.lt). Dauguma svetainių pristato ne visos Lietuvos, o atskirų regionų ir vietovių kultūrą. Į tyrimo lauką įtrauktos ir svetainės, vadinamos oficialiomis (www.lietuva.lt), ir ne tokios oficialios Lietuvą pristatančios svetainės, pavyzdžiui turizmo gidu vadinama svetainė www.7seasons.eu arba svetainė www.truelithuania.com, kurios autorinės teisės, kaip skelbiama pačioje svetainėje, priklauso Augustinui Žemaičiui. Taigi visos tiriamos svetainės kuriamos lietuvių autorių bei verčiamos į anglų kalbą taip pat, tikėtina, lietuvių vertėjų. Siekiant išvengti mėgėjiškų vertimų į anglų kalbą, į tyrimą neįtraukti tinklaraščiai, internetinių diskusijų svetainės, socialiniai tinklai, kuriuose neretai diskutuojama apie lietuviškas kultūros realijas ir mėginama jų pavadinimus versti į anglų kalbą. Vis dėlto tyrinėtose ne tik specializuotos turizmo informacijos svetainės (TIC), bet ir kitų lankytinų vietų interneto puslapiai, pavyzdžiui, Grūto parko (www.grutoparkas.lt), Lietuvos liaudies buitės muziejaus (www.llbm.lt) ir kitos svetainės, siūlančios pramogas ir turizmo paslaugas, pavyzdžiui, kaimo turizmo sodybų svetainės (www.ievalaukis.lt). Stengiantis apimti kuo įvairesnę leksiką, į tyrimą įtraukti pavyzdžiai iš lietuviškus patiekalus siūlančio restorano „Forto dvaras“ svetainės (www.fortodvaras.lt), muzikos instrumentų pavadinimų aptikta koncertinės įstaigos „Lietuva“ svetainėje (www.ansamblis-lietuva.lt). Visos jos turi anglišką svetainės versiją, taigi yra orientuotos į anglų kalba skaitantį adresatą, kuriam pristato lietuvių kultūrą.

Iš viso tyrimas apima 59 turistams skirtas interneto svetaines, kurias galima suskirstyti į keletą grupių pagal tematiką. Reikėtų pradėti nuo to, kad išskirtinę lietuvių kultūrą sudaro keletas sluoksnių, kuriuos suformavo savita Lietuvos istorinė raida. Pirmas sluoksnis – *ikikrikščioniškos lietuvių kultūros paveldas*. Turistus vilioja piliakalniai, senojo tikėjimo šventvietės, vietos, susijusios su padavimais ir Lietuvos istorija iki krikščionybės. Tokia informacija pateikiama svetainėse www.neriesparkas.lt, www.palanga.lt, www.infomoletai.lt. Antras sluoksnis – savita *krikščioniška kultūra*, sumišusi su lietuvių senojo tikėjimo reliktais (šventos vietos, kai kurios šventės, iš liaudies kultūros tapusios bažnytinėmis, saviti amatai –

dievdirbystė ir kryždirbystė pristatomi svetainėse www.truelithuania.com). Turistams įdomi tiek *dvarų kultūra*, suformuota daugiausiai užsienio šalių įtakos (www.birzumuziejus.lt, www.radailiudvaras.lt), tiek autentišką lietuviškumą išsaugojusi *kaimo kultūra* (pvz., Lietuvos liaudies buities muziejus Rumšiškėse www.llbm.lt), pristatanti savitą lietuvių buitį. Tokio tipo svetainėse paprastai supažindinama su pirties tradicijomis (www.atostogoskaime.lt, www.kaimoturizmosodyba.eu). Pamario krašte kaimo kultūra pristatoma savitais žvejų kasdienybės atributais, pavyzdžiui, unikalia vėtrungių ir senųjų žvejybos laivų – kurėnų gamybos tradicija (www.visitneringa.com). Tiek dvarų, tiek kaimo kultūrą reprezentuojančios svetainės neįsivaizduojamos be gausaus *kulinarinio paveldo*. Turistus ne mažiau domina ir *tarybinių laikų palikimas* Lietuvoje, pristatomas svetainėje www.grutoparkas.lt (Grūto parkas), *carinės ir sovietinės okupacijos laikų Lietuvos istorija* (partizanų ir knygnešių veikla, vargo mokyklos minimos svetainėse www.panevezysinfo.lt, www.info.druskininkai.lt, www.kedainiumuziejus.lt). Vienoje svetainėje, priklausomai nuo pristatomo krašto įdomybių, paprastai atspindimas kuris nors vienas Lietuvos kultūros fragmentas, taigi ir vyrauja kuriai nors vienai tematikai būdinga leksika.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ne visose svetainėse aptikta ir dvasinės, ir materialiosios kultūros realijų pavadinimų. Materialiosios kultūros realijų pavadinimų rasta 41 svetainėje, o dvasinės kultūros realijų pavadinimų – 33. Ir dvasinės, ir materialiosios kultūros realijos pristatomos 14 svetainių.

Turistams skirtų interneto svetainių kūrimas keliomis kalbomis taip pat svarbus tokio tipo svetainių bruožas. Lietuvą pristatančios svetainės dažniausiai turi versijas anglų ir rusų kalba, rečiau pateikiamos svetainės versijos dar ir vokiečių, prancūzų ir kitomis kalbomis. Remiantis Skibitska¹, tokia praktika būdinga daugeliui Europos turizmo informacijos svetainių. Pastebima, kad pritaikant turizmo svetainės lankytojams iš kitų šalių skiriasi verstinio teksto kiekis: gali būti išverčiamas visas tekstas, išverčiama tik dalis teksto, tam tikra informacija gali būti pašalinta arba pridėta (Skibitska, 2013). Galima sakyti, kad tai labiausiai lemia sudėtingas šių tekstų turinys dėl jam būdingos specifinės leksikos. Tokia tendencija pastebėta ir tyrimo metu. Pavyzdžiui, Neringą pristatančioje interneto svetainėje (www.visitneringa.com) lietuvių kalba pateikiama legenda apie Neringą, o angliškoje svetainės versijoje ji sutrumpinama perpus, praleidžiant ištikus sakinius su kultūros realijų pavadinimais: deivė Laima, vaidilutės, kurėnas, Bangpūtys. Kita vertus, esama svetainių, kuriose daugiau dėmesio skiriama angliškai svetainės versijai, pavyzdžiui, Kurtuvėnų regioninio parko direkcijos svetainėje (www.kurtuva.lt) skiriasi kai kurių tekstų lietuvių ir anglų kalba apimtis pastarųjų naudai. Galima spėti, kad tokie tekstai

¹ Prieiga internete: <http://www.translationjournal.net/journal/66tourism.htm>

rengti specialiai orientuojantis į užsienio svečius. Taigi galima daryti išvadą, kad verčiant turistams skirtas interneto svetainės į anglų kalbą tekstai daugiau ar mažiau adaptuojami, vienur atsisakant kai kurių elementų, kitur – ką nors pridėdant.

Galima teigti, kad susidūrus su realiųjų pavadinimais turizmo diskurse iškyla dvejetainė problema. Viena vertus, kaip jau minėta anksčiau, vertimo tyrinėtojų pripažįstama, kad kultūrinės realijos priklauso ekvivalentų neturinčiai leksikai, taigi neįmanoma visiškai perteikti jų prasmės užsienio kalba. Kita vertus, turint galvoje, kad turizmo informacijos svetainių tikslas – sudominti ir pritraukti užsienio svečius, šią problemą tenka spręsti vienokiu ar kitokiu būdu. Žinoma, informacinio pobūdžio teksto pagrindinis tikslas – suteikti informacijos, o kadangi šiuo atveju labai svarbu, kaip šią informaciją priims adresatas, t. y. ar kvietimas aplankyti šalį ir iš arčiau susipažinti su aprašytais objektais jį sudomins. Taigi svarbu panagrinėti žodžių ir jų atitikmenų reikšmes bei jų ekvivalentiškumą.

Siekiant išsiaiškinti sutapimus ir skirtumus tarp originaliųjų realiųjų pavadinimų ir jų atitikmenų anglų kalba, atspirties tašku tyrime laikoma žodžio reikšmė. L. Pažūsis reikšmę apibūdina taip: „Reikšmė – tai tam tikras santykis: ženklo santykis su kažkuo, kas savaime nėra ženklo reikšmė, bet dėl ko ženklas įgyja reikšmę, t. y. tampa tuo, kuo yra – ženklu, o ne šiaip materialiu objektu“ (2014, 11). Realijos pavadinimas, kaip bet koks kitas žodis, yra susietas su pavadinamu daiktu ar reiškiniu – denotatu. Santykis tarp lietuvių kalbos realijos pavadinimo ir lietuvių kultūros realijos tiesioginis, tuo tarpu perteikiant originalaus realijos pavadinimo reikšmę anglų kalba, ženklas turėtų būti siejamas su anglų kalboje neegzistuojančiu denotatu. Taigi akivaizdu, kad tokiu atveju išryškėja skirtumų tarp lietuvių kalbos žodžio ir anglų kalbos žodžio, kuris turėtų pavadinti tą patį objektą, tačiau turi kalboje egzistuojančią kitą reikšmę, kurią šios kalbos vartotojai visų pirma sieja su jų realybėje egzistuojančiu denotatu. Reikšmėms palyginti taip pat pasitelktos žodynuose (visų pirma vienakalbiuose lietuvių ir anglų kalbos) pateikiamos žodžių definicijos, kurios laikomos apibendrintais reikšmių modeliais (Gudavičius 2007, 27).

1.3. Turizmo informacijos interneto svetainių tekstų vertimas kaip tarpkultūrinė komunikacija

Turizmas – viena iš tų sričių, kurios neįsivaizduojamos be tarpkultūrinių kontaktų. Spartėjant globalizacijai vis aktualesnės tampa ir lingvistinės problemos turizmo diskurse. Turistams skirtos interneto svetainės – savotiškas tarpkultūrinių kontaktų laukas, kuriame dažniausiai sąveikauja kelios kultūros: savo gimtąją šalį pristatantis adresantas ir potencialūs šios informacijos gavėjai – adresatai iš užsienio šalių.

Turizmo diskursas dėl savo turinio neatsiejamas nuo kultūros. Nors egzistuoja kelios turizmo rūšys, būtent į kultūrinį turizmą reikėtų labiausiai atkreipti dėmesį, nes, NTTP 2007-2010 m. galimybių studijos duomenimis (Gražulis, Ostik 2010, 22), Lietuvoje jis šiuo metu vystosi sparčiausiai. Kultūrinis turizmas apima įvairių renginių, koncertų, muziejų, meno galerijų lankymą. Kartais kaip atskira turizmo rūšis išskiriamas paveldo turizmas, kuris siejamas su tuo, kas perduodama iš kartos į kartą: tradicijos, natūralūs kraštovaizdžiai, pastatai, artefaktai, kultūrinės tradicijos bei kt. (Gražulis, Ostik 2010, 7-8). Vis dėlto egzistuoja nuomonė, kad „paveldas ir yra pagrindinis kultūrinio turizmo atributas“, taigi nebūtina atskirti šių sąvokų (ten pat). Tokiu būdu, kultūriniam turizmui galima priskirti objektus, susijusius tiek su Lietuvos kultūra bendrąją prasme, tiek su istorija, etnokultūra. Kadangi šio darbo objektas – lietuviškų realiųjų pavadinimų perteikimas, didesnis dėmesys kreipiamas ne tiek į šiuolaikinę kultūrą, kuri ypatingai neišsiskiria kitų Europos šalių šiuolaikinės kultūros kontekste, o išskirtinę etninę kultūrą, kurioje dažniau susiduriama su atitiktens neturinčiais objektais, taigi ir jų pavadinimų perteikimo problemomis.

Be abejonės, lietuviškos kultūros objektų patrauklumas užsienio turistams priklauso nuo jų pateikimo. Turistinių tekstų vertimas kai kurių autorių prilyginamas „kultūros vertimui“ (Sanning 2010), esą turizmo informacijos tekstas jau savaime yra tarpkultūrinės komunikacijos pavyzdys (Agorni 2012, 6). Taigi turizmo informacijos tekstų vertimą galima nagrinėti komunikacijos aspektu. Paprastai komunikacijos procesas apibūdinamas kaip siuntėjo (adresanto) informacijos perdavimas gavėjui (adresatui) naudojant tam tikrą kodą (Sueldo, Grabliauskienė 2014, 48). Komunikacijos procesas sudėtingesnis, jeigu adresantas ir adresatas naudoja skirtingą kodą, t. y. komunikuoja skirtingomis kalbomis, o tai šiandieniniame pasaulyje vis dažnesnis reiškinys. Tokiu atveju susiduriama su būtinybe adresanto siunčiamą pranešimą dekoduoti. Kalbant konkrečiai apie šį tyrimą, komunikacija tarp adresanto (turistinio teksto autoriaus) ir adresato (interneto svetainėje besilankančio užsieniečio turistų) nevyktų, jeigu pranešimas nebūtų verčiamas į užsienio kalbą. Šiuo atveju pranešimas perkuriamas anglų kalba, kuri adresatui nebūtinai yra gimtoji.

Pranešimo dekodavimo problemą tenka spręsti vertėjui, kuris šiuo atveju tampa tarpininku tarp dviejų kultūrų. Turizmo informacijos svetainių vertimas ypatingas tuo, kad susiduriama su specifine leksika. Kaip minėta, turizme, ypač kai kalbama apie kultūrinį turizmą, potencialiems turistams pristatomi objektai, susiję su savita krašto istorija, todėl tekstuose dažni žodžiai, neturintys atitiktens užsienio kalbose. Žinoma, vertimo sudėtingumą lemia ir kalbų kombinacija bei geografinis ir istorinis atstumas tarp kultūrų. Pavyzdžiui, lietuvių kalbos realijos, menančios carinės ar tarybinės okupacijos istorijos laikotarpį Lietuvoje, turi atitiktens rusų

kalba, tačiau yra visiškai svetimos Vakarų kultūrai, todėl sunkiau perteikiamos, pavyzdžiui, anglų kalba.

Kalbant apie kultūros realių pavadinimų perteikimą anglų kalba, šiame darbe neišsiverčiama be terminų „vertėjas“ ir „vertimas“, tačiau terminas „vertimas“ (procesas) suprantamas plačiaja prasme. Į vertimą stengiamasi žvelgti ne tik kaip į vienos kalbos elementų pakeitimą kitais, svarbu keletas aspektų. Pavyzdžiui, šiam darbui aktualus komunikacijos požiūris, kad „vertėjas gali derinti semantinės ir komunikacinės vertimo teorijos principus ir rinktis tas reikšmes, kurias būtina perteikti: lingvistinę, referencinę, intencinę, subjektyviąją, kultūrinę, koduotą, konotacinę ar kitą (Newmark 1982, 23–24, cituota pagal Leonavičienę 2011, 39). Be to, jeigu laikysime, kad vienas iš vertimo proceso etapų yra leksinės reikšmės semantinė analizė ieškant atitikmenų kita kalba, šiame darbe giliau nagrinėjamas būtent šis etapas.

Esama įvairių strategijų, kurias naudoja vertėjai. Vertėjo orientaciją į adresatą atspindi globalioji strategija, naudojama viso teksto mastu: artinimas („domesticating“ pagal Venuti 1995) ir nutolinimas („foreignising“ pagal Venuti 1995) arba savinimas ir svetinimas (pagal Pažūsis et al. 2014). Pirmu atveju stengiamasi verčiamą tekstą priartinti prie vertimo kalbos skaitytojo kultūros realių (Pažūsis et al. 2014). Antruoju priešingai – siekiama išsaugoti originalo teksto kitoniškumą (Pažūsis et al. 2014).

Įvairūs autoriai skirtingai įvardija lokaliąsias strategijas patiems realių pavadinimams perteikti. A. Gudavičius monografijoje „Gretinamoji semantika“ nurodo, kad beekvivalenčiams žodžiams perteikti verčiant naudojami 3 būdai (2007, 93):

- 1) *realijos apibūdinimas, žodžio paaiškinimas papildomu komentaru;*
- 2) *pavartojimas žodžio, pavadinančio panašią realiją vertimo kalbos kultūroje;*
- 3) *transkribuojamas originalo žodis (pateikiamas pavyzdys vertimo iš rusų į lietuvių kalbą: skilandis – скиландис).*

D. Melnikienė, tyrinėjanti realių pavadinimų perteikimą dvikalbiuose žodynuose, taip pat išskiria 3 realių pavadinimų perteikimo būdus leksikografijoje (Marello 1989, 53; Berkov 2004, 155 cit. pagal Melnikienę 2011):

- 1) *žodis paliekamas neverstas*
- 2) *perteikiant verčiamo žodžio reikšmę aprašomąja konstrukcija*
- 3) *sukuriamas naujadaras verčiamąja kalba arba pritaikant toje kalboje jau esančias, panašias realijas reiškiančius žodžius*

Tuo tarpu J. Mikutyte jų vardija net 16, tačiau L. Pažūsis, apibendrinamas užsienio autorių (Aixelá 1996, Davies 2003, 72–89, Newmark 1988, 81–93) išskiriamus realių pavadinimų vertimo būdus, taip pat skirsto jas į tris pagrindinius:

- 1) *Perkėlimas į vertimo tekstą arba skolinimas (rašybos adaptacija)*

2) *Tiesioginis (arba kopijuojamasis) vertimas (semantiniai vertiniai);*

3) *Apytikslis vertimas:*

a) *vertimas funkciniu analogu (atitikmeniu),*

b) *rūšinio pavadinimo (hiponimo) keitimas gimininiu pavadinimu (hiperonimu),*

c) *aprašomasis (nusakomasis) vertimas,*

d) *kontekstinis vertimas. (Pažūsis 2014, 288)*

Šiame darbe orientuojamasi į tris perteikimo būdus, remiantis minėtais autoriais (Melnikienė, Gudavičius, Pažūsis), kadangi taip padiktavo ir tyrimo metu surinkta medžiaga. Taigi realiųjų pavadinimų perteikimą anglų kalba Lietuvos turizmo informacijos interneto svetainėse galima apibendrinti taip:

- 1) **Žodis paliekamas neverstas** (perkeliamas į vertimo tekstą). Pavyzdžiui, realijos pavadinimas *Joré* perteikiamas žodžiu *Joré*. Šiam perteikimo būdui L. Pažūsis priskiria ir perkeltų žodžių pritaikymą (adaptavimą) prie vertimo kalbos, kai keičiama žodžio forma, t. y., lietuviškas žodis angliškame tekste rašomas be lietuvių kalbai būdingų diakritinių ženklų. Pavyzdžiui, *Aušrinė* perteikiama kaip *Ausrine*. Taip pat šiam perteikimo būdui priskiriama transliteracija, pavyzdžiui, *šakotis* perteikiamas kaip *shakotis*. Čia būtų galima priskirti ir A. Gudavičiaus pateiktą pavyzdį, kai originalo kalbos žodis transkribuojamas verčiant į kalbą, kurioje naudojama kitokia abėcėlė.
- 2) **Žodžio reikšmė perteikiama aprašomąja konstrukcija** (realija apibūdinama, paaiškinama papildomu komentaru; aprašomojo vertimo būdu). Pavyzdžiui, *skilandis* perteikiamas kaip *skilandis – cold-smoked pig’s stomach stuffed with minced meat and garlic*.
- 3) **Žodžio reikšmė perteikiama vertimo kalboje jau esančiu panašią realiją reiškiančiu žodžiu** (vertimas funkciniu analogu, hiperonimu) **arba sukuriant naujadarą** (semantiniu vertiniu). Pavyzdžiui, *vėtrungė* perteikiama anglų kalboje žinomu panašią realiją reiškiančiu žodžiu *weathercock*; *daraktorė* perteikiama hiperonimu *teacher*. Pavyzdžiui, kai sukuriamas naujadaras vertimo kalba, galima laikyti atvejį, kai *Kanapinis* perteikiamas žodžiu *Hempen*. Tokiu būdu angliškam žodžiui priskiriama nauja reikšmė verčiant pažodžiui.

Taip pat pastarajam perteikimo būdui priklauso perteikimas vertimo kalboje esančiais skoliniais iš trečiųjų kalbų – **išoriniais alienizmais**. Toks lietuviškų realiųjų pavadinimų perteikimo būdas įmanomas, todėl, kad, kaip rašo D. Melnikienė, „susiklosčius tam tikroms ekonominėms, kultūrinėms, socialinėms aplinkybėms, vienos kalbinės bendruomenės (kartais net labai tolimos) specifines realijas įvardijantys žodžiai yra suprantami kitoms kalbinėms

bendruomenėms“ (2011, 195). Pavyzdžiui, *rauginti kopūstai* perteikiami iš vokiečių kalbos pasiskolintu panašią realiją reiškiančiu žodžiu *sauerkraut*, o *pirtis* – suomių kalbos žodžiu, reiškiančiu panašią realiją – *sauna*. Tokiais atvejais tikriausiai remiamasi prielaida, kad vokiečių ir suomių kultūros yra geriau žinomos pasaulyje ir adresatui suteiks daugiau informacijos negu lietuviškas realijos pavadinimas, naujadaras ar bandymas kitaip paaiškinti specifinį žodį.

A. Leonavičienė straipsnyje „Lietuvių kultūrinių teksto reikšmių interpretacija ir vertimas“ (2011) nagrinėdama lietuvių kultūros realijų pavadinimus ir jų vertimą į prancūzų kalbą, tokius žodžius vadina „kultūrinę reikšmę turinčiais originalo vienetais“ ir formuluoja iš esmės tokius pat jų perteikimo būdus: 1) **perkėlimas** 2) **eksplicitinis kultūrinės reikšmės perteikimas** ir 3) **adaptacija**, išskirdama ir ketvirtąjį – **konversiją**: „kultūrinę reikšmę turinčio originalo vieneto perteikimas ne vertimo kalbos, o tarpinės, trečios kultūros kalbos priemonėmis“ (2011, 40). Pastarasis būdas atitinka D. Melnikienės minėtą perteikimą išoriniu alienizmu, į kurį neveltui dėmesį atkreipia ir A. Leonavičienė. Tokie pavyzdžiai rodo, kad egzistuoja visame pasaulyje žinomų realijų, kurių pavadinimai gelbsti perteikiant ne tokių žinomų kultūrų realijų pavadinimus ir atspindi vertėjo pasirinkimą „globalizuoti“ verčiamo teksto pristatomą kultūrą. Kaip tvirtina D. Crystal, anglų kalba itin kosmopolitiška, nes, lyginant su kitomis Europos kalbomis, žymiai labiau linkusi skolintis svetimų kalbų žodžius (Crystal 2003, 8). Galima sakyti, kad ši anglų kalbos savybė praplečia jos galimybes perteikti anglų kalbinei bendruomenei nežinomų realijų pavadinimus, nes kai kurias svetimas kultūrinės realijas reiškiančius žodžius (tokius, kaip *sauna*, *kwass*) anglų kalba skaitantis adresatas atpažįsta. Vis dėlto tokie pavyzdžiai sudaro labai mažą dalį tiriamosios medžiagos, todėl šio perteikimo būdo pasirinkta neišskirti kaip atskiro.

Kalbant apie tiriamąją medžiagą, retai pasitaiko pavyzdžių, kuriuos galima priskirti tik vienam iš minėtų jų perteikimo kita kalba būdų. Dažni mišrūs perteikimo būdai:

- Paliekamas ir originalus pavadinimas, ir pateikiamas paaiškinimas aprašomąja konstrukcija, pavyzdžiui, realijos pavadinimas *daudytės* perteikiamas kaip *daudytės (a kind of horn)*;
- Pateikiamas ir trečios kultūros kalbos žodis, ir paaiškinimas, pavyzdžiui, *kolūkis* perteikiamas kaip *kolkhoz (collective farm)*;
- Lietuviškas pavadinimas pakeičiamas išoriniu alienizmu, tačiau realijos savitumas išlaikomas pridėdant žodį „Lithuanian“, pavyzdžiui, *pirtis* perteikiama kaip *Lithuanian sauna*;
- Pateikiamas ir kultūrinis atitikmuo, bet stengiamasi perteikti ir lietuviško pavadinimo vidinę formą, pavyzdžiui, šventės pavadinimas *Joninės / Rasos* perteikiamas kaip *Joninės or St. John's Day also called Rasos (Dew Holiday) or Kupolė*;
- Pateikiamas ir originalus žodis, ir naujadaras, pavyzdžiui, *Lašininis* perteikiamas kaip *Lašininis (Porker)*.

Dėl šios priežasties realiųjų pavadinimai neskirstyti pagal lokaliąją perteikimo strategiją. Labiau orientuojamasi į globaliąją strategiją – perteikiamųjų realiųjų pavadinimų pritaikymą prie vertimo kalbos, vadinamą teksto **savinimu** adresato, skaitančio anglų kalba, atžvilgiu arba **svetiminimą** – lietuviškų kultūros realiųjų pavadinimų išlaikymą arba jų vidinės formos perteikimą anglų kalba verčiamame tekste. Savinimo strategija paprastai atpažįstama pagal tai, kad angliškame tekste neišlaikomi jokie užsieniečiui adresatui nepažįstami elementai. Juos perteikti stengiamasi naudojant tik užsienio kalbos priemonės – vertimo kalbos žodžius arba skolinius, pavyzdžiui, pavadinimas *trauktinė* perteikiamas kaip *herbal brandy*. Tuo tarpu svetiminimo strategiją dažniausiai išduoda lietuvių kalbos elementai angliškame tekste, pavyzdžiui, realijos pavadinimas *Joninės / Rasos* perteikiamas kaip “*Rasos*“ *festival*.

Jeigu originalus realijos pavadinimas paliekamas tekste, jo vieta taip pat nevienoda. Galima išskirti tokius originalaus pavadinimo angliškame tekste modelius:

- Originalus pavadinimas pateikiamas prieš atitikmenį (paaiškinimą) anglų kalba kai abu dėmenys lygiaverčiai, pavyzdžiui, *margučiai* – *artfully dyed/decorated Easter eggs*;
- Originalus pavadinimas ir atitikmuo anglų kalba pateikiami kaip lygiaverčiai dėmenys, atskiriami tik pasviruoju brūkšneliu, tačiau originalus pavadinimas nukeliamas po angliškojo, pavyzdžiui, *sour cream butter / kastinis*;
- Originalus pavadinimas pateikiamas kaip angliško žodžių junginio dalis, pavyzdžiui, *the cake šakotis*;
- Prie originalaus pavadinimo angliškas atitikmuo pateikiamas kaip alternatyvus pavadinimas, pavyzdžiui, *vėdarai or ‘potato sausages’*;
- Originalus pavadinimas pateikiamas prieš paaiškinimą anglų kalba, kuris rašomas skliaustuose, pavyzdžiui, *kisielius (fruity cranberry drink)*;
- Originalus pavadinimas pateikiamas po paaiškinimo anglų kalba skliaustuose, pavyzdžiui, *Little Samogitian Horse (Žemaitukas)*.

Tikėtina, kad lietuvių kalbos elementai anglų kalbos tekste atkreips anglų kalba skaitančio adresato dėmesį į pristatomą kultūros realiją. Tai ypač pasakytina apie tokius atvejus, kai originalus realijos pavadinimas pateikiamas prieš jo paaiškinimą arba atitikmenį anglų kalba, pavyzdžiui, *sutartinės, Lithuanian polyphonic songs*. Vis dėlto ne visi vertėjai pirmenybę teikia originaliam realijos pavadinimui, nukeldami jį į skliaustus, pavyzdžiui, *crossmaking (kryždirbystė)*. Tokie atvejai taip pat iš dalies atspindi vertėjo orientaciją į adresatą. Nors gali atrodyti, kad aprašomoji konstrukcija, kaip realijos pavadinimo perteikimo būdas, pernelyg apkrauna tekstą, išsamus paaiškinimas gali būti naudingas adresatui plečiant akiratį, nes, kaip

teigia A. Leonavičienė, „vien pažintiniu požiūriu yra svarbu eksplicitiškai perteikti originale implikuojamas kultūrinės reikšmės“ (2011, 42).

Kaip minėta, visi šie lokalieji realijos pavadinimo perteikimo būdai atitinka vieną iš dviejų minėtų globalių strategijų – savinimą arba svetiminimą, kurios atspindi bendrą lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio atkūrimo užsienio kalbos tekste tendenciją. Abi vertėjo pozicijos turi ir privalumų, ir trūkumų. Vertėjas, besilaikantis pirmosios pozicijos, rizikuoja, kad pateikiama informacija, gali likti nesuprasta, tačiau vertime palikti autentiški lietuviški realijų pavadinimai suteikia jam tam tikros egzotikos ir išskirtinumo. Tuo tarpu vertėjas, paliekantis vertimo kalbos kultūrą antrame plane, bet lietuvių kultūros realijų pavadinimams anglų kalba perteikti pasitelkdamas adresatui jau pažįstamų realijų pavadinimus, informaciją pateiks įtaigiau, nes sužadins konkretnę vaizdinę skaitytojo galvoje, tačiau tokiu atveju atsiranda rizika, kad tekstas neteks savitumo, o pristatoma lietuvių kultūra – autentiškumo.

1.4. Lietuviškų turizmo informacijos interneto svetainių leksika kaip lietuvių kultūros paveldo dalis

Šiame skyriuje aptariama lietuvių kalbos leksika, būdinga interneto svetainėms, kuriose pateikiama su turizmu susijusi informacija lietuvių kalba. Svarbu panagrinėti šio žanro tekstų ypatumus, kadangi dauguma jų verčiami į užsienio kalbas ir pateikiami potencialiems mūsų šalies lankytojams. Siekiant giliau panagrinėti, kuo ypatinga turizmo informacijos diskurse aptinkama leksika, kelianti sunkumų verčiant, reikia apžvelgti jos santykį su bendrine lietuvių kalba.

Šiame skyriuje apžvelgiami nagrinėjamų šaltinių leksikos ypatumai, siekiant nustatyti, kas būtent kelia daugiausiai keblumų ieškant tokios leksikos vienetų atitikmenų užsienio kalba. Visų pirma derėtų pažvelgti į šią specifinę leksiką visos lietuvių kalbos leksikos kontekste. Lietuvių kalbos leksika formavosi palaipsniui atsirandant naujų žodžių. Remiantis A. Sabaliausko „Lietuvių kalbos leksika“ (1990), ją sudaro keletas sluoksnių: 1) **senoji indoeuropiečių leksika** (kūno dalių pavadinimai, giminystės terminai, gyvūnų, augalų pavadinimai, skaitvardžiai, įvardžiai, žodžiai, susiję su gamtos reiškiniiais ir religija ir t. t. 2) **bendroji baltų ir slavų leksika** (žodžiai, susiję su gamta, darbu, fiziniu žmogaus gyvenimu, dvasine veikla); 3) **tik baltų kalboms būdinga leksika** (žodžiai, susiję su kūno dalimis, žmonių bendruomene, gyvūnija, augmenija, negyvąja gamta, fizine veikla); 4) **tik lietuvių kalbai būdinga leksika** (žodžiai, susiję su kūno dalimis, bendruomene, gyvūnija, negyvąja gamta, tikėjimu, abstrakčios sąvokos); 5) **skolintinė leksika** (iš rusų, baltarusių, lenkų, vokiečių, latvių pasiskolinti žodžiai) ir 6) **naujadarai**. Lietuviškų realijų pavadinimų negalima priskirti kuriai

nors vienai grupei. Štai pavyzdžiui, žodžiai *gira* ir *vėdaras* priskiriami senajai indoeuropiečių leksikai, o *kisielius* – skolintinei leksikai. Taigi lietuviškų materialiosios kultūros realijų pavadinimai įvairios kilmės, lietuvių kalboje atsiradę skirtingu metu. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurie šiose interneto svetainėse aptinkami realijų pavadinimai lietuvių kalbos žodynuose pateikiami su specialia pažyma. Pavyzdžiui, tarp Rumšiškių liaudies buties muziejaus interneto svetainėje aptiktų realijų pavadinimų gausu retų, jau nebevarojamų žodžių: „kumetynas“ (DŽ su pažyma „istorizmas“), „daraktorius“ (LKŽ su pažyma „pasenęs nebevarojamas žodis“). Randame rečiau vartojamą žodį „pirkia“ (DŽ su pažyma „etnografija“), kuris nėra pasenęs, tačiau būdingas tik konkrečiam regionui. Taigi lietuviškuose turistams skirtuose tekstuose randama žodžių, kurių vartoseną apribota tam tikro laikotarpio arba vietos (etnografinio regiono). Tokius žodžius gali būti sunkiau suprasti ir turistams, kuriems lietuvių kalba gimtoji, o tai apsunkina ir jų perteikimą užsienio kalba.

Turizmo informacijos interneto svetainėse aptinkami kultūrinių realijų pavadinimai, ypač istorizmai ir etnografizmai, tai raktiniai žodžiai, padedantys kitataučiams susidaryti tam tikrą nepažįstamos kultūros vaizdą. Taigi, nepaisant šių tekstų sudėtingumo ir problemų, su kuriomis susiduria vertėjai, neįmanoma jų supaprastinti, nes specifinė leksika turizmo diskurse neišvengiama.

II. Realijų pavadinimų semantika ir perteikimas anglų kalba

2.1. Materialiosios kultūros realijų pavadinimai

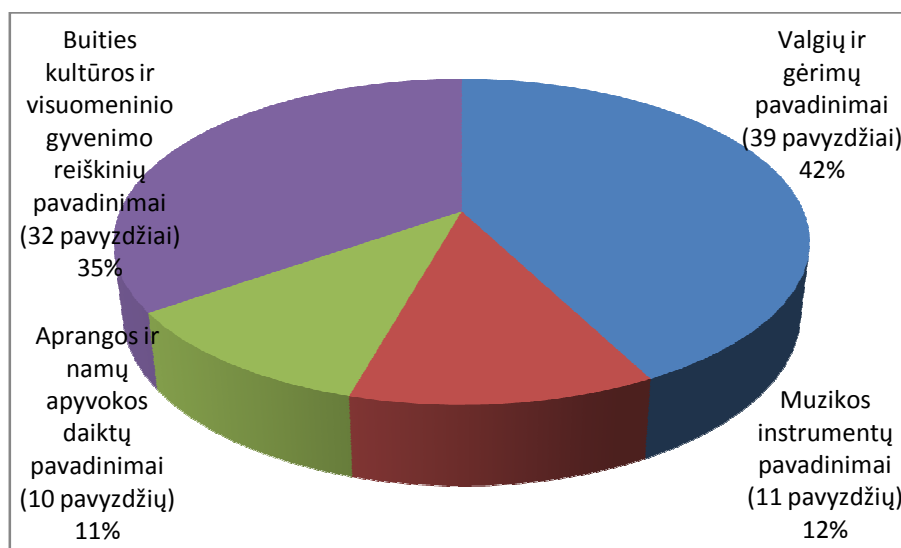
Pagal geografinį realijų paplitimą, jų unikalumas sąlyginis. Nors dauguma turistams skirtų interneto svetainių tekstuose minimų realijų būdingos visai Lietuvai (pavyzdžiui, *šakotis*, *cepelinai*, *skilandis*, *kūčiukai*), esama ir tokių, kurios siejamos tik su konkrečiu regionu. Pavyzdžiui, dėl gyvenimo būdo skirtumų pajūrio regione atsirado tokios realijos, kaip *kurėnas*, *vėtrungė*, nebūdingos kitiems Lietuvos regionams. Nevienodi mitybos įpročiai lėmė skirtingų valgių atsiradimą: *kastinis* Žemaitijoje, kraujo sriuba *juka* Suvalkijoje, *duonienė* Dzūkijoje. Esama ir priešingų pavyzdžių – kai kurios lietuviškos realijos žinomos ne tik visos Lietuvos mastu, bet ir už jos ribų. Kai kurios jų rodo, kad senovės lietuvių gyvenimo būdas per daug nesiskyrė nuo kitų baltų, slavų ir skandinavų. Šiose kultūrose randami labai panašūs lietuviškų realijų atitikmenys, pavyzdžiui, *pirtis* – rusų „bania“, suomių „sauna“. Galima išskirti realijų būdingų visam Pabaltijo regionui, sluoksnį arba bendrą baltų-slavų realijų sluoksnį. Taigi realijos išskirtinumas priklauso nuo to, kokios kultūros gretinamos. Kaip minėta, lietuvių protėviai turėjo daug bendro su slavais bei skandinavais, tačiau gretinant su anglosaksų kultūra, bendrų bruožų išvelgti sunkiau. Kuo didesnis fizinis atstumas tarp kultūrų, tuo gilesnėje senovėje reikia ieškoti jų panašumų. Anot archeologų, tam tikru žmonijos vystymosi laikotarpiu visų europiečių protėviai gyveno panašiai: „Esminių skirtumų tarp atskirų Europos regionų raidos mezolito laikotarpiu nėra, išskyrus objektyvius gamtinės aplinkos sąlygotus požymius (medžiojamos faunos rūšiniai skirtumai, gyvenimas antžeminiuose būstuose arba kalnų olose)“ (Vitkūnas 2006, 29). Būtent tame laikotarpyje ir galime atrasti daugeliui Europos tautų bendrų realijų. Tarp jų – valgis iš kų tik paskersto gyvulio kraujo (plg. liet. *kraujiniai vėdarai* ir angl. *black pudding*), dirbtinės kalvos (plg. liet. *piliakalnis* ir angl. *mound*). Taigi lietuviškų realijų perteikimą gali lemti ir jų paplitimas už Lietuvos ribų arba panašių realijų buvimas kitose kultūrose, kur vertėjas gali rasti daugiau ar mažiau panašų atitikmenį kita kalba.

Lietuviškų materialiosios kultūros realijų pavadinimų motyvacija gana aiški arba nesunkiai atskleidžiama todėl, kad jiems būdinga antrinė nominalizacija. Šiais žodžiais pavadinti ne atskiri produktai ar medžiagos, o paruošti valgiai ir gaminiai, todėl jų pavadinimai paremti panašumu į anksčiau pavadintus daiktus ar kitokiomis sąsajomis su jais. Galima išskirti žodžius, kuriuose atsispindi semantinė motyvacija (pagal Urbutį 2009): *šaltibarščiai* (pasakoma, kad sriuba šalta), *šakotis* (pabrėžiama, kad turi šakas), *kūčiukai* (patiekalas siejamas su Kūčių švente), *kūlgrinda* (grįsta akmenimis). Kai kurių senesnių pavadinimų motyvacija ne tokia aiški, tačiau ją galima atskleisti pasitelkus žodyną. Pavyzdžiui, *kisielius*, anot A. Sabaliausko, slaviškas skolinys, kilęs iš žodžio „kislyj“ (rūgštus) (1990, 247). Semantiškai motyvuoti ir perkeltine reikšme

parenti pavadinimai, pavyzdžiui, lietuviški skanėstai *tinginys* ir *skruzdėlynas*. Morfologinės motyvacijos pavyzdžiais galima laikyti žodžius, sudarytus su priesaga –ien arba -in, kuria dažnai reiškiamas koks nors gaminys, pavyzdžiui, *duonienė* (iš duonos gaminama sriuba), *trauktinė* (alkoholinis gėrimas žolelių ištraukos pagrindu), *pūslinė* (muzikos instrumentas, pagamintas iš kiaulės pūslės). Žodžiai, turintys fonetinę motyvaciją tarp lietuviškų realiųjų pavadinimų ne tokie dažni, jiems galima priskirti *švilpynę* (pavadinta pagal švilpimo garsą), *skrabalus* (nuo žodžio skrabėti – krebždėti, braškėti). Taigi tam, kad lietuviškos realijos pavadinimas būtų perteiktas visiškai tiksliai anglų kalba, turėtų būti perteiktas ir jo nominalizacijos pagrindas.

Šiame skyriuje materialiosios kultūros realiųjų pavadinimai suskirstyti į 4 temines grupes, remiantis A. Gudavičiumi (2009, 94), tačiau atsižvelgiant ir į gautą tiriamąją medžiagą. Poskyris „Valgių ir gėrimų pavadinimai“ didžiausias (39 pavyzdžiai), poskyris „Muzikos instrumentų pavadinimai“ ne toks gausus (11 pavyzdžiai), tačiau tai savita leksinė grupė, reikalaujanti atskiro aptarimo. Poskyris „Aprangos ir namų apyvokos daiktų pavadinimai“ sudarytas sujungus dvi temines grupes („Namų apyvokos daiktai ir įrankiai“ su „Rūbų ir apavo pavadinimai“), kadangi dėl šių dviejų leksinių grupių pavyzdžių stokos, nesusiformavo du savarankiški poskyriai. Tuo tarpu poskyrį „Buities kultūros ir visuomeninio gyvenimo reiškinių pavadinimai“ dėl tematiškai gana įvairios leksikos nuspręsta padalinti į tris pogrupius: a) Artimiausios gyvenamosios aplinkos ir kasdienio gyvenimo realiųjų pavadinimai (12 pavyzdžių); b) Bendruomenės aplinkos realiųjų pavadinimai (13 pavyzdžių); c) Visuomeninio gyvenimo realiųjų pavadinimai (16 pavyzdžių), tokiu būdu atskiriant ir atskirai aptariant buities realiųjų ir visuomeninio gyvenimo realiųjų pavadinimus.

2 pav. **Materialiosios kultūros realiųjų pavadinimų pasiskirstymas pagal tematiką**

2.1.1. Valgių ir gėrimų pavadinimai

Valgių ir gėrimų pavadinimai sudaro vieną didžiausių leksinių grupių, pristatančių lietuvių materialiąją kultūrą turistams skirtose interneto svetainėse. Populiariausi jų perteikiami keliais skirtingais būdais: *šakotis* (4 skirtingi pavyzdžiai), *gira* (4) *cepelinai* (3). Kalbant apie žodžio formą, lietuvių kalba dauguma šių pavadinimų įvardijami vienu žodžiu: *kugelis*, *cepelinai*, *skilandis*, *gira*, greičiausiai dėl patogumo vartojant šių realiųjų pavadinimus buityje arba todėl, kad šie žodžiai, kaip ir patys valgiai ar gėrimai, seniai įsitvirtinę lietuvių kalboje. Valgių pavadinimai, išreiškiami dviejų žodžių junginiu, reti. Junginiai paprastai sudaromi įvardijant patiekalo rūšį, pavyzdžiui, *kraujiniai vėdarai*, *bulviniai vėdarai*, *kruopiniai vėdarai*. Kitu atveju – tada, kai nesama specifinio pavadinimo iš vieno dėmens, pavyzdžiui, *bulviniai blynai*, *rauginti kopūstai*. Iš pirmo žvilgsnio tokie pavadinimai mažiau specifiški, nes jau pats žodžių junginys paprastai nusako pavadinimo esmę (gaminio rūšį ir pagrindines jo sudedamąsias dalis) ir gali būti verčiamas pažodžiui, tačiau perteikiant juos anglų kalba, elgiamasi nevienodai. Pavadinimas *bulviniai blynai* anglų kalba tampa dar ilgesnis: *bulviniai blynai – plain potato pancakes*, o *rauginti kopūstai* perteikiamas vienu žodžiu – *sauerkraut*.

Vis dėlto valgių ir gėrimų pavadinimai daugiausia perteikiami išsamiau paaiškinimu naudojant aprašomąją konstrukciją. Paprastai tokiu būdu stengiamasi atskleisti motyvuotų pavadinimų vidinę formą. Pavyzdžiui, verčiant morfologiškai motyvuotą pavadinimą *duonienė*, nurodoma ne tik tai, kad šis valgis – sriuba, bet ir pagrindinė jos sudedamoji dalis, iš kurios kilęs pats pavadinimas: *soup of bread and water (duonienė)*. Panašios darybos pavadinimas *šakotis*, kilęs nuo žodžio „šaka“ ir priesaga –otis, reiškiančia gaminį (šiuo atveju pyragą), tačiau ne visais atvejais perteikiama visa šio žodžio reikšmė, nors lietuvišką pavadinimą, originalia arba adaptuota rašyba, stengiamasi palikti:

- (1) *šakotis (the spiky traditional Lithuanian cake)*
- (2) *spiky traditional Lithuanian cakes known as shakotis*
- (3) *the cake šakotis*

Minėtą realijos pavadinimo *šakotis* vidinę formą perteikti stengiamasi antrame pavyzdyje, vartojant anglų kalbos žodį „spiky“ (liet. „smailas, dygus“), kilusį nuo angliško žodžio, kuris greičiau reiškia spyglį, dyglį, o ne šaką. Anglų kalbos vartotojams žodis „spike“ žinomas tokia reikšme: „A thin, pointed piece of metal, wood, or another rigid material“ (Oxford Online Dictionary), taigi siejamas su itin aštriais daiktais, todėl vartojant šį žodį tada, kai kalbama apie maistą, rizikuojama sužadinti adresatui neigiamą vaizdinį. Tokiu būdu, net ir stengiantis perteikti realijos pavadinimo reikšmę, netinkamai parinktas žodis anglų kalba gali sugadinti įspūdį apie pačią kultūros realiją. Jeigu tai valgis, anglų kalba kuriamas jo

paveikslas turėtų būti kuo patrauklesnis, juo labiau, neturėtų būti atgrasus svetimos šalies kultūra besidominčiam adresatui.

Išsamesnio paaiškinimo reikalauja žodžiai, kurių vidinė forma iš pirmo žvilgsnio nėra aiški. Siekiant perteikti tokį pavadinimą, reikia žinoti jo reikšmę, kadangi ji atskleidžia, kodėl valgis taip pavadintas. Pavyzdžiui, *vėdarai* ir *skilandis* tik tarmėse išlaikė savo pirminę reikšmę. Kaip nurodoma LKŽ, žodis *vėdarai* siejamas su viduriais, pilvu, žarnynu, o *skilandis* – su skrandžiu. Taigi šių žodžių reikšmę pasirenkama perteikti naudojant aprašomąją konstrukciją. Pavyzdžiui, perteikiant žodį *skilandis*, aprašomosios konstrukcijos pagrindu tampa žodis *stomack* (liet. skrandis, pilvas): *skilandis – cold-smoked pig’s stomach stuffed with minced meat and garlic*. Analogiškai, *vėdarai*, perteikiami aprašomąja konstrukcija, kurios pagrindas – žodis *bowels* (liet. žarnos, viduriai) arba *intestines* (liet. žarnos):

(1) *Vėdarai (stuffed pig’s intestines)*

(2) *wheat-stuffed pig bowels*

Kita vertus, etimologinė pavadinimo reikšmė ne visada svarbi ją perteikiant. Pavyzdžiui, *kisielius*, nors yra kildinamas nuo žodžio „kislyj“ (rūgštus) (Sabaliauskas 1990, 247), perteikiamas pateikiant informaciją, kuri vertėjui pasirodė svarbesnė: *kisielius (fruity cranberry drink)*, nurodant pagrindinę sudedamąją dalį – spanguoles. Beje, senesnė šio gėrimo atmaina – avižų *kisielius*, tirštesnės konsistencijos, todėl nelaikomas gėrimu, bet šiuo atveju pristatomas kaip saldus gėrimas, susiejant jį su kaimyninėms tautoms žinomu panašiu gėrimu: *oatmeal kisielius (Kissel, sweet drink thickened with starch)*.

Aiškinamąją konstrukciją stengiamasi aprėpti ir valgio gamybos būdą, ir pagrindines sudedamąsias dalis, todėl tokį paaiškinimą gali sudaryti nuo 2-3 papildomų žodžių (pavyzdžiui, *the cake šakotis*) iki 9-10 (pavyzdžiui, *dumplings made from grated potatoes and stuffed with meat (cepelinai)* ar net 20 dėmenų: “*šiupinys*” (*a boiled cereal with meat, barley or peas, seasoned and somewhat decorated with a pig’s ear or snout in the bowl*). Aprašomosios konstrukcijos paaiškinimo detalumas gali priklausyti nuo vertėjo žinių apie pristatomą produktą arba siekio kuo išsamiau pristatyti šį produktą svetainės lankytojui. Vis dėlto pernelyg detalus aprašymas skliaustuose apsunkina tekstą, todėl, nors ir būdama labai išsami, informacija gali nepasiekti adresato.

Aprašomosios konstrukcijos pagrindu dažnai tampa žodis, priskiriantis aprašomą objektą tam tikrai kategorijai, nors lietuviškame pavadinime jokia kategorija tiesiogiai neišreiškiamą ar atsispindi tik žodžio daryboje. Pavyzdžiui, sriubų kategorijai priskiriamos *juka* (*blood soup/ juka*), *duonienė* (*soup of bread and water*). Vis dėlto kai kuriais atvejais kategorijos priskyrimas netikslus. Pavyzdžiui, *kugelio* priskyrimas pyrago kategorijai (*kugelis – grated potato cake*). Toks įvardijimas gali suklaidinti skaitytoją.

Skirtingi tos pačios realijos įvardijimo anglų kalba variantai rodo perteikimo subjektyvumą, nes kiekvienas vertėjas pasako skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, *kastinis* perteikiamas dviem skirtingais variantais:

(1) *festive curd whip*

(2) *sour cream butter / kastinis*

Vienu atveju jis įvardijamas kaip *whip* (liet. plakinys, plakta grietinėlė), kitu kaip – *butter* (liet. sviestas). Be to, pirmuoju atveju pridedama papildoma informacija, kad tai – šventinis patiekalas („festive“).

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kokia forma informacija pateikiama. Beveik visais atvejais originalus pavadinimas lietuvių kalba paliekamas. Tikėtina, kad toks vertėjo pasirinkimas atkreips anglų kalba skaitančio adresato dėmesį į išskirtines lietuviškas realijas, kurios nelietuviškam tekstui suteikia tam tikros egzotikos. Realijos pavadinimą perteikiant aprašomąja konstrukcija, originalus pavadinimas pateikiamas dvejopai: aprašomosios konstrukcijos pradžioje (*kugelis – grated potato cake*) arba pabaigoje, atskiriant pasviruoju brūkšneliu (*sour cream butter / kastinis*) arba skliaustuose (*dumplings made from grated potatoes and stuffed with meat (cepelinai)*). Be abejonės, tai, kaip informacija pateikiama, turi įtakos adresatui. Galima spėti, kad adresatas geriau įsidėmės aprašomosios konstrukcijos pradžioje pateiktą originalų pavadinimą ir įsidėmės pačią realiją, o pabaigoje, tuo labiau skliaustuose, pateiktas lietuviškas pavadinimas gali būti suvokiamas kaip šalutinė informacija.

Esama atvejų, kai nesistengiama išlaikyti originalių lietuviškų realijų pavadinimų ir, užuot juos aiškinę aprašomąja konstrukcija, orientuodamiesi į svetimšalį adresatą, vertėjai renkasi tokius variantus, kurie neapsunkina skaitomo teksto ir greičiau sukuria reikiamą vaizdinį anglų kalba. Žinoma, reikiamą vaizdinį adresato sąmonėje sukurti taip pat padeda vizuali medžiaga, t. y. nuotraukos, kuriose vaizduojamos pristatomos kultūros realijos. Vis dėlto turizmo informacijos interneto svetainių analizė parodė, kad pristatomos realijos ne visada pateikiamos su iliustracijomis, taigi žodžiais kuriamas vaizdas visais atvejais labai svarbus.

Tokiais atvejais renkama lietuviškos realijos pavadinimą perteikti anglų kalbos žodžiu, reiškiančiu panašų objektą. Pavyzdžiui, *kraujiniams vėdarams* randamas atitikmuo – anglų nacionalinis valgis *blood pudding*, kuris dažniau valgomas šaltas arba pakepintas ir yra suvokiamas kaip dešra, tuo tarpu lietuviški kraujiniai vėdarai valgomi kaip pagrindinis patiekalas. Toks sprendimas ne visada adekvatus, ypač, kalbant apie realijų pavadinimus, kurie paremti perkeltine reikšme. Šių žodžių vidinė forma perteikiama tiesiog pasirenkant pirminę reikšmę anglų kalbos žodyne. Pavyzdžiui, *skruzdėlynas* perteikiamas kaip *anthill*, o virtinukai *tinginiai* verčiami *lazy bones*, kas reiškia „tinginys“ (kai kalbama apie žmogų). Taigi net ir perteikus

žodžio vidinę formą, aprašomo daikto nemačiusiam skaitytojui gali būti neaiškus ryšys tarp šios reikšmės ir įvardijamo objekto, nes ne visada pabrėžiamos svarbiausios jo savybės.

Be to, net ir radus atitikmenį, reiškiantį panašų valgį anglų kalba gali atsirasti ryškių neatitikimų. Pavyzdžiui, senoviniu apeiginiu valgiu laikomi *kūčiukai* įvardijami kaip *minute buns* (mažos, greitai iškepančios bandelės) tokiu būdu vėlgi pernelyg supaprastinant išskirtinę kultūrinę realiją ir neperteikiant esminės su šia realija susijusios informacijos, kad jie skirti tik Kūčių vakarienei.

Kai kuriais atvejais, dėl realijų žinomumo už Lietuvos ribų, vertėjų galimybės išsiplečia, nes vienas iš būdų greitai perteikti reikiamą vaizdinį anglų kalba – pasitelkti anglų kalboje dažniausiai jau prigijusį skolinį, reiškiantį panašios realijos pavadinimą. Kai kurios lietuviškos realijos turi atitikmenis rusų kultūroje. Pavyzdžiui, realijos pavadinimas *gira* 3 atvejais iš 4 perteikiamas vartojant rusišką atitikmenį *kvass*, šį žodį paaiškinant, geriausiu atveju, vienu papildomu žodžiu, kuriuo akcentuojamas produkto išskirtinumas arba šalis, kuriai jis būdingas, tokiu būdu iš dalies išsaugant realijos kitoniškumą:

- (1) *kvass*
- (2) *bread kvass*
- (3) *Lithuanian kvass*

Tokiais atvejais tekstas neapsunkinamas ilgu paaiškinimu kaip:

- (4) *gira (non-alcoholic drink made from rye bread)*

Lietuviškų virtinukų pavadinimas *šaltanosiai* perteikiamas kaip *varenyky*. Vertėjas, pasirinkęs rusiškus atitikmenis, tikriausiai remiasi prielaida, kad rusų kultūra pasaulyje geriau žinoma negu lietuvių, taigi ir anglų kalba skaitančiam adresatui sukurs teisingas asociacijas. Turbūt panašiai galvojama pasirenkant *raugintus kopūstus* perteikti vokiečių kalbos žodžiu *sauerkraut*, kita vertus, perteikiant realijos pavadinimą *šakotis*, nepasinaudojama vokišku atitikmeniu *Baumkuchen*.

Perteikimas sukuriant naujadarą sėkmingesnis sprendimas, nes tokiu atveju į dviejų kultūrų sąveiką neįsiterpia trečioji, tačiau, gretinamų kultūrų realijos vis tiek skiriasi, nes pavadina skirtingą denotatą. Kitus lietuviškų valgių pavadinimus stengiamasi priartinti prie anglų kalba skaitančio adresato kultūros sukuriant tokius žodžių junginius kaip *potato loaf* („bulvių kepalas“ – *kugelis*) arba *potato sausages* („bulvių dešrelės“ – *vėdarai*). Beje, perteikiant šias realijas šalia paliekamas ir originalus pavadinimas, tokiu būdu išlaikoma iš dalies išlaikoma lietuvių kultūros autentika ir kartu pateikiami žaismingi pavadinimai turėtų būti gana aiškūs skaitytojui. Kita vertus, pateikiama informacija šiek tiek iškreipiama, nes gali būti neaišku su kuo valgoma tokia „duona“ ar „dešrelės“, tai užkandis ar pagrindinis patiekalas.

2.1.2. Muzikos instrumentų pavadinimai

Lietuviški muzikos instrumentai skirstomi į atneštinius ir vietinius (Apanavičius 1992, 2). Būtent pastarajai grupei priklausantys muzikos instrumentai pristatomi svečiams iš užsienio. Dėl vietinės kilmės, ši leksinė grupė pasižymi originaliais pavadinimais.

Siekiant perteikti šių muzikos instrumentų pavadinimų reikšmes, reikia žinių apie jų kilmę, nes jų etimologinė reikšmė neaiški, kadangi pavadinimai, kaip ir patys instrumentai siekia labai ankstyvus laikus. Jų archajiškumą liudija ryšys su senaisiais tikėjimais: „Pagoniškašias gamtos garbinimo apeigas atspindi daugelio tautų pučiamųjų instrumentų naudojimas. Skudučiuodamos rusės eidavo lankyti javų, o šiaurės rytų aukštaičių vyrai pasišalindavo nuo aplinkinių, eidavo prie vandens telkinio, link pakrūmės, pamiškės. Vaikų naudoti švilpukai ir švilpynės ir jų pūtimo papročiai siejami su pačiomis seniausiomis – medžioklės apeigomis“ (Apanavičius 1992, 2). Taigi tarp seniausių lietuviškų muzikos instrumentų – *skudučiai*, *daudytės*, *kanklės*, kurių pavadinimų vidinė forma neaiški, tačiau fonetiškai motyvuoti tokie pavadinimai, kaip *švilpynė* (pavadinta pagal švilpimo garsą), *skrabalai* (nuo žodžio *skrabėti* – krebždėti, braškėti). Muzikos instrumentų pavadinimai perteikiami trimis būdais: aprašomąja konstrukcija (svetiminimas) arba įvardijant jį bendresnė reikšmės žodžiu ar pasirenkant panašią realiją reiškiantį atitikmenį (savinimas).

Kai kuriais atvejais tam, kad galėtų perteikti žodžio reikšmę ją paaiškindamas, vertėjui prireikia specifinių žinių apie aprašomą objektą. Pavyzdžiui, *pūslinės* pavadinimas nurodo, iš ko ji padaryta. Tai netgi dar detaliau atskleidžiama aprašomąja konstrukcija: *pūslinė (a bowmade from a pig's bladder filled with dried peas)*. Anglų kalba realijos pavadinimas *skrabalai* skliaustuose paaiškinamas kaip *cow bells*, tokiu būdu perteikiant šio muzikos instrumento kilmę. Iš tiesų *skrabalų* pirmtakas – medinis dėžutės formos varpas buvo rišamas karvei po kaklu, o jo barškėjimas padėjęs nustatyti jų ganymosi vietą (Baltrėnienė, Apanavičius 1991, 22). Tačiau pabrėžiant šio daikto praktinę paskirtį, jis praranda muzikos instrumento reikšmę. Ne toks iškalbingas pasirinkimas – paaiškinti šio instrumento pavadinimą priskiriant jį panašių instrumentų klasei: *skrabalai (percussion instrument)* arba *daudytės (a kind of horn)*, kuris apie šią realiją anglų kalba skaitančiam adresatui nepasako nieko konkrečiau.

Realijos paplitimas už Lietuvos ribų gali būti naudingas vertėjui ieškant atitikmens užsienio kalbomis, tačiau, kaip minėta labiausiai išskirtiniai lietuviški muzikos instrumentai vietinės kilmės, iš jų plačiau žinomos tik *kanklės*, bene populiariausias lietuviškas instrumentas. „*Kanklės* – baltiškos kilmės instr. Jo pavadinimą kartu su žemdirbystės ir gyvulininkystės terminais iš senovės baltų perėmė Baltijos finai (plg. balt. *kantles*, suom. *kantele*, karel. *kandeleh*, veps. *kandel*, lyv. *kandla*, est. *kannel*). Šiam tipui priklauso ir šiaurės vakarų Rusijos sparno pavidalo *guslės*“ (Baltrėnienė, Apanavičius 1991, 45). Taigi *kanklių* analogai būdingi nuo

Lietuvos į šiaurę arba rytus nutolusioms tautoms, tačiau nebūdingi vakarų tautoms. Šios realijos pavadinimas turistams skirtose interneto svetainėse perteikiamas 4 skirtingais variantais, tačiau nė viename iš jų nevertojamas kuris nors kanklės giminingo instrumento pavadinimas:

- (1) *kanklės (psaltery)*
- (2) *kanklės (string instrument)*
- (3) *kanklės (Lithuanian string instrument)*
- (4) *kanklės (plucked string musical instrument)*

Trimis atvejais (2, 3, 4 pavyzdžiai) kanklės priskiriamos bendresnei panašių daiktų kategorijai, įvardijant šį instrumentą kaip „string instrument“ (liet. „styginis instrumentas“). Tokį nekonkretų paaiškinimą anglų kalba skaitantis adresatas, remiantis anglų kalbos žodynu, gali suprasti kaip: „a musical instrument with a set of strings that vibrate to produce sound when they are pulled, hit, or rubbed with a bow“ (Cambridge Dictionaries Online). Tai, kad šią muzikos instrumentų kategoriją anglų kalbos vartotojai gali suprasti itin plačiai, rodo žodyne pateikiamas iliustracinis pavyzdys: „Guitars, pianos, and cellos are different types of string instrument“, anot kurio, styginiams instrumentams priskiriami ne tik gitara ir violančelė, bet ir pianinas, taigi tikimybė, kad toks angliškas atitikmuo bus siejamas su pristatomu denotatu, labai maža. *Kankles* iš kitų styginių instrumentų išskirti padeda nebent konkretizuojantys žodžiai „Lithuanian“ (3 pavyzdys) ir „plucked“, reiškiantis stygų užgavimo būdą: „to play by sounding the strings with the fingers or a pick“ (Merriam-Webster Online Dictionary: to pluck). Priešingas atvejis – pirmasis pavyzdys, kuriame skliaustuose pateikiamas kultūrinį atitikmenį reiškiantis anglų kalbos žodis *psaltery*. Remiantis enciklopedija Britannica, šis instrumentas žinomas anglų kalbos vartotojams (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/481126/psaltery>). Nors apraše nurodomi jam giminingi į kankles panašūs instrumentai („kantele“, „kannel“ ir „gusli“), visgi žodis *psaltery* visų pirma siejamas su konkrečiu denotatu, kuris, sprendžiant iš pateikiamo aprašymo ir iliustracijos, savo išvaizda gerokai skiriasi nuo lietuviškų kanklių.

Esama ir daugiau pavyzdžių, kai vertėjai naudojami atitikmenimis, reiškiančiais panašių realijų pavadinimus. Pavyzdžiui, lietuviška *molinė švilpynė* pristatoma kaip *clay ocarina*, kur žodį „švilpynė“ atitinka italų kilmės žodis. Tačiau lietuviška *molinė švilpynė*, dar vadinama *molinuku*, išsiskiria zoomorfiniu pavidalu ir skirta atitinkamai amžiaus grupei: „Molinukai – daugiausia piemenų ir vaikų žaislai“ (Baltrėnienė, Apanavičius 1991, 89). Tuo tarpu itališkas instrumentas, pažįstamas anglakalbiams skaitytojams, išsiskiria neįmantria išvaizda ir kiek kitokia konstrukcija: „a simple wind instrument typically having an oval body with finger holes and a projecting mouthpiece“ (Merriam-Webster Online Dictionary: ocarina).

Skudučiai vienu atveju perteikiami bendresniu žodžiu: *skudučiai (wind instrument)*, kuriuo neperteikiama jokia papildoma informacija apie pristatomą objektą. Kitu atveju, lietuviški

skudučiai pristatomi pasitelkiant išorinį alienizmą: *skudučiai (pan-pipes)*, t. y. jie prilyginami iš Senovės Graikijos kilusiam muzikos instrumentui, piemenų dievo garbei pavadintu „Pano dūdele“. Vis dėlto šis instrumentas vizualiai nepanašus į lietuviškus skudučius. „Pano dūdelė“ daugiavamzdė, tuo tarpu skudučius paprastai sudaro individualių vamzdelių rinkinys, kuriais grojama tik kolektyve (Slaviūnas 2007, 221). Taigi toks realijos pavadinimo perteikimo būdas patogus tuo, kad vertėjui nereikia leisti į ilgus aiškinimus, o pateiktas skaitytojui pažįstamas atitikmuo jo galvoje iškart sužadina reikiamą vaizdą. Kita vertus, šis būdas ne visada pasiteisina, nes pateiktas atitikmuo gali labai skirtis nuo denotato, su kuriuo turėtų būti siejamas. Be to, trečiosios kultūros realijos pavadinimas gali užgožti vertimo kultūros realiją, nes skaitytojas greičiau įsidėmės ne tą objektą, kurį siekiama perteikti, bet jo atitikmenį kitoje kultūroje.

2.1.3. Aprangos ir namų apyvokos daiktų pavadinimai

Šiai leksinei grupei priskirti apavo pavadinimai (*vyžos, naginės*), laivų pavadinimai (*kurėnas, vytinė*), kitų buityje naudotų (naudojamų) daiktų pavadinimai (*vanta, vėtrungė*). Remiantis LKŽ ir Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų baze, visi šie žodžiai lietuvių kilmės, tačiau perteikiant juos anglų kalba, vidinė žodžio forma nėra tokia svarbi, kaip anksčiau aptartų valgių ir gėrimų pavadinimų, kuriuos perteikiant labai svarbus patrauklumo aspektas. Vis dėlto, kaip ir muzikos instrumentų atveju, reikėtų žinoti šių realijų kilmę ir istoriją, kad anglų kalbos atitikmuo atspindėtų pristatomo daikto paskirtį bei atskleistų, kuo jis išsiskiria iš kitų panašių daiktų.

Surinktuose pavyzdžiuose pastebima, kad vertėjas dėmesį sutelkia į daikto funkciją, o ne žodžio vidinę formą. Pavyzdžiui, *kurėnas* (plokščiadugnė Kuršių marių žvejų burvaltė, www.muziejus.lt), kildinamas nuo žodžio „kuršis“ („plg. vokiečių Kure, Kuhre – kuršis“ <http://www.voruta.lt/dar-apie-vytine-trakuose/>). Tokiu būdu šią realiją galima sieti su konkrečiu regionu, o tai sako šį tą apie paties laivo kilmę, tačiau tai nėra tokia informacija, kurią reikėtų būtinai perteikti užsieniečiui adresatui. Svarbiausia informacija laikoma šio laivo paskirtis, kuri ir atskleidžiama naudojant aprašomąją konstrukciją: *fishing boat called “Kurėnas“*. Panaši konstrukcija naudojama pristatant *vytinę* („senovinis plokščiadugnės prekinis laivas“ LKŽ): *Lithuanian commercial vessel “Vytinė“* (liet. lietuvių komercinis laivas „Vytinė“).

Kitas būdas šios leksinės grupės žodžiams perteikti – rasti anglų kalboje jau esančius žodžius, reiškiančius panašių realijų pavadinimus. Tokiu būdu siekiama tekstą anglų kalba padaryti lengviau suprantamą skaitytojui, tačiau rizikuojama, kad lietuviška realija bus

pristatoma pernelyg lakoniškai ir skaitytojui liks neaišku, kuo aprašoma realija išskirtinė. Pavyzdžiui, *vėtrungė* perteikiama dviem būdais, parenkant anglišką atitikmenį: (1) *weathervane* (2) *weathercock*. Angliško žodžio *weathervane* reikšmė platesnė. Jis gali reikšti bet kokį prietaisą vėjo kryptį rodyti. Nors šis variantas skaitytojui nieko nepasako apie lietuvišką vėtrungę, jį galima laikyti neutraliu. Priešingas kitas variantas – *weathercock*, turintis aiškia vidinę formą, kuri nesutampa su lietuviškuoju variantu. *Weathercock* – daugelyje Europos šalių populiarus gaidžio formos vėjarodis. Žodis sudarytas iš anglų kalbos žodžių *weather* (liet. orai) ir *cock* (liet. gaidys), kas nurodo jo išvaizdą. Nors abiejų šių objektų pagrindinė paskirtis yra rodyti vėjo kryptį, vėtrungė išsiskiria iš kitų Europoje naudojamų vėjarodžių. Visų pirma, vėtrungė puošti ne tik namų stogai, bet ir laivai (kurėnai). Antra, kiekvienas vėtrungėse naudojamas simbolis ir spalvų kombinacija turi tam tikrą reikšmę ir buvo naudojami kaip sutartiniai ženklai laivyboje. Be to, vėtrungės naudotos išskirtinai pajūrio krašte, kitaip negu žymiai labiau paplitę gaidžio formos vėjarodžiai. Taigi angliškas atitikmuo ne tik nesuteikia reikiamos informacijos apie šį neįprastą vėjarodį, bet ir užgožia išskirtinį lietuvių kultūros paveldo objektą. Lietuvišką realijos pavadinimą perteikiant bendresniu anglų kalbos žodžiu, kuris susijęs su kitu laikmečiu ar sritimi, jis ne tik praranda istorinį atspalvį, bet ir gali būti neteisingai suprantamas. Pavyzdžiui, senovinis lietuviškas odinis apavas *naginės* angliškoje svetainės versijoje vadinamas *leather sandals*, žodžių junginiu, kuris reiškia bet kokias odines basutes, bet neatspindi nei laikmečio, nei jų gamybos būdo ir labiau asocijuojasi su šiuolaikiniu apavu.

Nesant atitikmens anglų kalba, bandoma sukurti žodžių junginį, kuris atspindėtų realijos pavadinimo reikšmę. Šio perteikimo būdo privalumas – glaustumas, palengvinantis komunikaciją, tačiau tokiems variantams trūksta aiškumo. Pavyzdžiui, *vanta* įvardijama kaip (1) *birch broom* (liet. „beržinė šluota, šepetys“) (2) *birch whisk* (liet. „beržinė šluotelė“). Tokiu būdu anglakalbiams gerai žinomų buities daiktų pavadinimams priskiriamos naujos reikšmės, kurios asmenims, nesusipažinusiems su lietuviškos pirties procedūromis, gali ir nesužadinti reikiamo vaizdinio. Skambus, tačiau nepakankamai aiškus ir *vėtrungei* įvardinti sukurtas žodžių junginys *Curonian Pennant* (liet. „kuršių vimpelas, vėliavėlė“), kurio pirmas dėmuo gali būti nežinomas anglakalbiui skaitytojui, nes įvardija tam tikrą nedidelę etninę grupę, tuo tarpu antras dėmuo netgi nėra tikslus, nes reiškia vimpelą, vėliavėlę, tačiau vėtrungės negalima priskirti nei vienui, nei kitų daiktų kategorijai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad tokiais atvejais, kai svarbu nusakyti pristatomo daikto naudojimo paskirtį, bene geriausiai tam tinka aprašomoji konstrukcija, kurioje ne tik įvardijama, kam daiktas naudojamas, bet ir pabrėžiamas jo išskirtinumas (pavyzdžiui, vartojant žodį „Lithuanian“ arba pateikiant originalų pavadinimą). Angliškas atitikmuo ar sukurtas naujas žodžių junginys gali būti pernelyg riboti.

2.1.4. Buities kultūros ir visuomeninio gyvenimo reiškinių pavadinimai

Buities kultūrai priskirti: žodžiai, susiję su lietuvių gyvenamąja aplinka ir jos detalėmis (*pirtis, priešpirtis, stuba*), kasdieniu gyvenimu ir darbais (*linininkystė, naktigonė, žemaitukas*). Tuo tarpu visuomeninio gyvenimo reiškinių pavadinimų grupei priskirti: žodžiai, susiję su gyvenamąja aplinka platesniu mastu (*kolūkis, kūlgrinda, kumetynas, gatvinis-rėžinis kaimas*) ir visuomeniniais judėjimais (*partizanai, tremtiniai, Sąjūdis*) bei socialiniais vaidmenimis (*daraktorė, pievininkas, pelkininkas*). Šios grupės žodžiai padalinti į atitinkamus pogrupius:

a) *Artimiausios gyvenamosios aplinkos ir kasdienio gyvenimo realijų pavadinimai*

Šiame pogrupyje dominuoja savinimo strategija. Perteikiant realijų pavadinimus angliškame tekste nelieka originalaus lietuviško pavadinimo, kurį stengiamasi pakeisti panašias realijas reiškiančiais žodžiais ir žodžių junginiais, tiek įprastais anglų kalboje, tiek sukurtais.

Bandant paaiškinti lietuvišką realijos pavadinimą, angliškas atitikmuo gali būti gana ilgas, todėl nepatogus komunikacijos požiūriu, pavyzdžiui, *naktigonė* perteikiama kaip *pasturing of horses for the night*. Tikriausiai dėl šios priežasties dažniau siekiama verčiamo teksto glaustumo, taigi apsiribojama vienu ar dviem žodžiais. Pavyzdžiui, *pirtis* perteikiama keliais skirtingais variantais: (1) *steam bath*, (2) *bathhouse*, (3) *Lithuanian sauna*. Pirmo ir antro pavyzdžių pagrindinio dėmens *bath* pirminė reikšmė *vonio* arba *vonios kambarys*. Anglų kalbos žodyne šiam žodžiui priskiriama ir tokia reikšmė: „a public place where people went in the past to have a hot bath“ (Cambridge dictionary), t. y. *bath* gali reikšti ir viešąją pirtį, kurioje būdavo maudomasi senovėje. Tuo tarpu trečiame variante ši anglų kalbos žodį pakeičia suomiškas žodis *sauna*, reiškiantis būtent į lietuvišką pirtį panašios realijos pavadinimą, taigi sukuria konkretnę vaizdinę skaitytojui, o pridėdamas žodis *Lithuanian* dar konkrečiau nurodo, kad pristatoma lietuviška šios realijos versija. Viena vertus, lietuvių kultūra tokiu būdu praranda savitumą, nes lietuvių kultūros realija „globalizuojama“, t. y., perteikiama pasitelkiant universalesnę, plačiau žinomą realiją. Kita vertus, jos savitumą stengiamasi išlaikyti, žodžiu „Lithuanian“ nurodant, kad žodis „sauna“ šiuo atveju turėtų būti siejamas su kitu denotatu.

Kalbant apie *priepirtį*, nevartojami minėti žodžio „pirtis“ atitikmenys, vietoj jų pasirenkamas kitos anglų kalbinei bendruomenei žinomos realijos pavadinimas: (1) *dressing room* (liet. „persirengimo kambarys“) (2) *waiting room* (liet. „laukiamasis“). Perteikiant šios realijos pavadinimą tokiais būdais pabrėžiama jų paskirtis, tačiau šie žodžių junginiai gali asocijuotis su vietomis, kurios neturi nieko bendro su pirtimi – sporto sale, drabužių parduotuve ar ligonine.

Pavyzdį, kai lietuviško realijos pavadinimo anglišką atitikmuo sukuriamas, galima pateikti tokį: *linininkystė* perteikiama ne įprastiniu žodžiu junginiu *flax growing*, o *flaxship*, nors toks žodis anglų kalbos žodyne neužfiksuotas. Žinoma, linai auginami ne tik Lietuvoje, tačiau tai, kad lietuvių kalboje egzistuoja atskiras žodis šiam reiškiniui pavadinti vietoj paprasto žodžių junginio „linų auginimas“, galima suprasti kaip ypatingą svarbą lietuvių kultūroje turintį reiškinį, ką, galbūt, ir stengiasi perteikti angliškame tekste.

Savinimo strategija matoma pavyzdžiuose, kuriuose išlaikomas lietuviškas realijos pavadinimas, kurį stengiamasi paaiškinti. Pavyzdžiui, *žemaitukas* vienu atveju pristatomas paliekant lietuvišką pavadinimą ir jo niekaip neaiškinant, tačiau kitu atveju stengiamasi perteikti šio žodžio vidinę formą – tiek sąsają su šiai realijai pavadinimą davusiu etnografiniu regionu (Žemaitija – Samogitia), tiek mažybinę priesagą: *Little Samogitian Horse* (*Žemaitukas*). Kitais atvejais tokias specifines gyvenamosios aplinkos detales reiškiančius retai vartojamus žodžius stengiamasi paaiškinti naudojant aprašomąją konstrukciją skliaustuose. Pavyzdžiui, archajiškas stogo puošybos elementas – *lėkiai* pristatomas šitaip: *lėkiai* (*Lith. sg. lėkis – a decorative carved board*), stengiantis perteikti vidinę pavadinimo formą, tačiau paaiškinimas „decorative carved board“ (liet. „dekoratyvinė drožinėta lenta“) nepakankamai konkretus, nes neišskiria lėkių iš kitų drožinėtu lentų. Realijos pavadinimas *stuba* perteikiama kaip *stuba* (*the living part of the house*) taip pat gana apibendrintai, nors pati realija būdinga ne visai Lietuvai, o tik regionui.

b) Bendruomenės aplinkos realijų pavadinimai

Šio pogrupio leksika susijusi su infrastruktūros elementais, sukurtais Lietuvoje skirtingais istoriniais laikotarpiais: ikikrikščionišku laikotarpiu (*piliakalnis, kūrgrinda*), carinės okupacijos laikmečiu (*kumetynas, gatvinis-rėžinis kaimas*), Sovietinės okupacijos metais (*kolūkis*). Visais atvejais stengiamasi perteikiamus realijų pavadinimus priartinti prie verčiamo teksto, atsisakant lietuviškų pavadinimų, pasirenkami trumpi žodžių junginiai ar atitikmenys. Kadangi patys objektai sukurti žmonių jau istoriniais laikais, visų jų pavadinimų motyvacija aiški, tačiau stengiamasi juos perteikti gana lakoniškai, atspindint esmę, atliekamą funkciją. Pavyzdžiui, žodžio *kūrgrinda* reikšmė „slaptas povandeninis kelias, grįstas akmenimis“ (LKŽ) perteikiama dviejų žodžių junginiu *underwater road* (liet. „povandeninis kelias“). Žodis *kumetynas*, slaviško skolinio *kumetis* (LKŽ) vedinys, kurio reikšmė „dvaro darbininkų, kumečių gyvenamieji namai, pirkia“ (LKŽ), taip pat perteikiamas supaprastintai: *peasant farm*, kur žodis *peasant* reiškia valstietį, nesiejamą su jokia konkrečiu laikmečiu.

Kiti žodžiai perteikiami 3-4 skirtingais variantais, kurių visus galima priskirti savinimo strategijai. Pavyzdžiui, žodžio *kolūkis* („buvusioje Tarybų Sąjungoje – kolektyvinis ūkis“ LKŽ)

reikšmė perteikiama neišlaikant lietuviško šios realijos pavadinimo. Tai greičiausiai lemia realijos kilmė. Kadangi pati realija atsirado Tarybų Sąjungoje, pirmas žodis jai pavadinti atsirado rusų kalba. Kaip jau buvo minėta, didesnės šalies kultūra geriau žinoma pasaulyje, todėl ši realija įvardijama į anglų kalbą patekusių skoliniu „kolhoz“. Toks perteikimas pakankamai tikslus, kadangi rusų kalbos žodis „kolhoz“ ir lietuvių kalbos žodis „kolūkis“ įvardija tą patį denotatą. Taigi perteikiant šį realijos pavadinimą naudojamas rusų kalbos žodis, žodžių junginys, atskleidžiantis šio žodžio vidinę formą, arba sujungiami abu variantai:

- (1) collective farm
- (2) kolhoz
- (3) kolkhoz (collective farm)

Dar vienas variantas – supaprastintai perteikiama informacija, kad tai tarybinių laikų ūkis – (4) *soviet farm*. Realijos pavadinimo *piliakalnis* atveju taip pat egzistuoja galimybė pasitelkti anglišką atitikmenį „mound“, kuris gali reikšti dirbtinai supiltą kalvą, nors jo reikšmė platesnė negu lietuviško realijos pavadinimo. Žodis *mound* aiškinamas kaip „A raised mass of earth and stones created for purposes of defence or burial“ (Oxford Online Dictionary), taigi savo funkcija atitinka lietuvišką piliakalnį, tačiau kartu ir pilkapį, nes reiškia supiltą kalvą, naudotą gynybai („defence“) arba laidojimui („burial“). Lietuviškas realijos pavadinimas *piliakalnis* aiškinamas kaip „pilies kalnas“ (LKŽ), taigi renkama arba perteikti šią reikšmę – *castle mound*, arba pasitelkti anglišką atitikmenį – *mound*, arba akcentuojant šio objekto funkciją – *hill fort* (liet. „įtvirtinimas ant kalvos“).

Visgi, kadangi šios realijos būdingos tam tikram laikmečiui, kartais neįmanoma jų perteikti be istorinio konteksto. Pavyzdžiui, kebli realija – *gatvinis-rėžinis kaimas*. Perteikiant jos pavadinimą svarbus istorinis kontekstas, kadangi vienas iš pavadinimo dėmenų – žodis *rėžis* Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žymimas kaip istorizmas. Šiais laikais mažai aktuali ir tik istoriniame kontekste vartojama šio žodžio reikšmė „ilgas siauras neišskirstyto kaimo valstiečio žemės sklypas“. Tokie kaimai Lietuvoje pradėti kurti XVI a. viduryje vykdant Valakų reformą, kurios metu valstiečiai iš senovinių gyvenviečių buvo suvaryti į naujus gatvinius-rėžinius kaimus. („Lietuvos etnografiniai kaimai“ www.kpd.lt). Ši realija išskirtinė tuo, kad atspindi konkretų istorinį laikotarpį, be to, mažai jos pavyzdžių išlikę: „Šių dienų sulaukė nedaugelis tradicinių Lietuvos kaimų, kuriuose atsispindi viso krašto ir savo regiono etnokultūrinės ypatybės“ (ten pat). Šios realijos pavadinimas perteikiamas 4 skirtingais variantais:

- (1) *street strip village*
- (2) *street-based village*
- (3) *ribbon village*
- (4) *linear village*

Nė vienu atveju neišlaikomas originalus pavadinimas. Pirmuoju ir antruoju atvejais sukuriamas žodžių junginys pažodžiui verčiant kiekvieną originalaus pavadinimo dėmenį: street – gatvinis, strip – režinis, village – kaimas, arba tik dalį lietuviško pavadinimo („street-based“ – „gatvinis“). Kitais atvejais pasitelkiami anglų kalba vartojami panašias realijas reiškiantys atitikmenys, taigi nevisiškai perteikiant lietuvišką pavadinimą, jau nekalbant apie šios realijos kontekstą. Angliškas realijos pavadinimas *ribbon village* turėtų būti žinomas anglų kalbinei bendruomenei, kadangi vartojamas kalbant apie tam tikrą gyvenviečių tipą „ribbon development“ (liet. „gyvenamasis rajonas, išdėstytas juosta“): „the building of houses in a continuous row along a main road: common in England between the two World Wars“ (Collins Dictionary). Ši realija būdinga ribotam laikmečiui ir vietai – tarpukario Anglijai. Žodžių junginys *linear village* vartojamas šiuolaikiniame kontekste, kalbant apie gyvenviečių išdėstymą linijomis. Taigi nė vienas atvejis neperteikia lietuviško realijos pavadinimo reikšmės, nes neturi nieko bendro su priverstiniu gyventojų perkėlimu.

c) Visuomeninio gyvenimo realių pavadinimai

Šiam pogrupiui priskirti žodžiai dažniau perteikiami laikantis savinimo strategijos. Tokiais atvejais vienas iš būdų – parinkti panašią realiją reiškiantį anglų kalbos žodį. Tačiau, jeigu pasirenkamas siauresnę reikšmę turintis atitikmuo, neperteikiama visa lietuviško žodžio reikšmė, neišlaikomas istorinis atspalvis. Pavyzdžiui, istorizmas *daraktorė*, kurio reikšmė „XIX a. ir XX a. pr. Lietuvos valstiečių steigiamų ir išlaikomų kaimo mokyklų mokytojas“, anglų kalba perteikiamas kaip *teacher* (liet. mokytojas (-a)). Šių žodžių reikšmės sutampa tik iš dalies, taigi pernelyg neutraliu anglų kalbos žodžiu neperteikiami visi žodžio *daraktorė* reikšmės atspalviai: kad tai tik tam tikro istorinio laikotarpio mokytoja, neretai netgi neturėjusi specialaus išsilavinimo, taigi ne tapati šių laikų mokytojai, kaip gali būti suprantamas šis žodis. Lietuviško ir angliško žodžio reikšmės prasilenkia ir perteikiant žodį *tremtiniai*. Aptikti trys skirtingi variantai, kurių reikšmės skiriasi ne tik viena nuo kitos, bet ir nuo lietuviško žodžio reikšmių, kurios apibrėžiamos taip:

tremtinys – 1. „kas priverstinai išsiųstas gyventi kur kitur“, 2. „kas verčiamas išvykti į kitą vietą, bėglys“ (LKŽ). Panašią reikšmę turi žodis *exile* („a person who has been forced to live in a foreign country“ (Merriam-Webster Dictionary), kuriame taip pat užsimenama apie prievartą („forced“). Prievartinio veiksmo reikšmės visai neatspindi žodis *expatriate* („living in a foreign land“ (Merriam-Webster Dictionary), reiškiantis svetimame krašte gyvenantį žmogų. Trečiojo varianto – *deportee* reikšmė („one who has been deported or is under sentence of

deportation“ (Merriam-Webster Dictionary), nors ir atspindi prievartinį veiksmą, tačiau prasilenkia su lietuvišku pavadinimu kitu aspektu. Veiksmažodis „to deport“ vartojamas tada, kai kalbama apie asmenis, kurie nėra piliečiai šalies, iš kurios išsiunčiami, taigi, žodis *deportees* ir *tremtiniai*, turint omenyje į Sibirą ištremtus lietuvius, nėra tapatūs žodžiai. Mažiau keblumų kelia *partizanai*, tikriausiai todėl, kad lietuviškas realijos pavadinimas – tarptautinis žodis. Lietuviškų interneto svetainių vertimuose aptinkami du skirtingi variantai: (1) *partisans* (2) *guerillas* (skolinys iš ispanų kalbos). Pirmasis variantas greičiausiai pasirenkamas dėl panašumo į lietuviškąjį variantą, nors anglų kalboje jis turi kelias reikšmes, kurios pirmoji neturi nieko bendro su šia lietuviška realija: „A strong supporter of a party, cause, or person“ (liet. „partijos, kokio nors dalyko ar asmens šalininkas“ (Oxford Online Dictionary); tačiau antroji labai tiksliai ją apibudina: „A member of an armed group formed to fight secretly against an occupying force, in particular one operating in German-occupied Yugoslavia, Italy, and parts of eastern Europe in the Second World War“ (Oxford Online Dictionary) (liet. „ginkluotos grupės, suburtos kovoti prieš okupantus, narys, ypač vokiečių okupuotoje Jugoslavijoje, Italijoje ir Rytų Europos regionuose per II-ąją pasaulinį karą“). Anglų kalboje prigijęs ispaniškas atitikmuo *guerilla* turi panašią reikšmę: „A member of a small independent group taking part in irregular fighting, typically against larger regular forces“, tačiau visų pirma gali būti siejamas ne su XX a. Lietuva, bet XIX a. Ispanija, iš kur ir yra kilęs: „Early 19th century (introduced during the Peninsular War): from Spanish, diminutive of guerra 'war'“ (Oxford Online Dictionary).

Originalius lietuviškus realijų pavadinimus angliškame tekste taip pat bandoma pakeisti anglišku žodžių junginiais ir dūriniais. Pavyzdžiui, tokiu būdu perteikiama unikali lietuviška realija *knygnešys*, kurią UNESCO 2004 m. pripažino kaip neturintį atitikmenų pasaulyje (https://www.lietuva.lt/lt/apie_lietuva/istorija). Nors žodis *knygnešys* sudarytas iš dviejų aiškių dėmenų, jis nebūtinai verčiamas pažodžiui, bet stengiamasi perteikti knygų platinimo reikšmę, pavyzdžiui, *book-spreader*. Kitu atveju pasirenkamas ne toks neutralus atitikmuo – *Book Smugler*, greičiausiai sukurtas pagal analogą „drug smuggler“ (liet. „narkotikų platintojas“), kadangi antrasis dėmuo „smuggler“, kilęs iš žodžio „to smuggle“, reiškiančio ką nors slapta gabenti („to take or bring (something) secretly“ (Merriam-Webster Dictionary). Nors pagal žodžio reikšmę, tokiu būdu gali būti gabenami ne tik narkotikai, šis žodis gali turėti neigiamą atspalvį. Realijų pavadinimai *pievininkai* ir *pelkininkai* taip pat perteikiami anglų kalbos žodyne neužfiksuotais žodžiais. Šios realijos būdingos vienam Lietuvos regionui – pajūrio kraštui. Apie jas rašoma taip: „Potvynių užliejamoje Nemuno deltoje gyveno pievininkai, beveik nedirbę žemės, o tik ganę gyvulius ir šienavę drėgnas pievas. Sausintose pelkėse buvo įsikūrę pelkininkai, durpynuose auginę bulves ir daržoves“ (www.lietuva.lt). Šios reikšmės perteikiamos angliškais *hayfielder* ir *wetlander*, padarytais iš žodžių reiškiančių vietas –

„hayfield“ (liet. šienaujama pieva) ir „wetland“ (liet. pelkė, pelkynas, bala), pridėdant asmenį reiškiančią priesagą –er.

Svetiminimo strategija atsispindi pavyzdžiuose, kuriuose išlaikomas lietuviškas realijos pavadinimas. Pavyzdžiui, perteikiant žodį *knygnešys*, originalus pavadinimas, pridėdamas aprašomosios konstrukcijos gale, galėtų būti išsamesnis ir aiškesnis negu anksčiau minėti variantai: *organisers of illegal book smuggling (knygnešiai)* arba *knygnešiai (literally bookcarriers)*, kuriame išversti abu lietuviško žodžio dėmenys „knygos“ ir „nešti“ atlieka paaiškinimo funkciją. Aiškesnis ir tokiu būdu perteikiamas realijos *Sąjūdis* pavadinimas: (1) *Sąjūdis (The Movement)*; (2) *Sąjūdis (Lithuanian Reform Movement)*. Kitais atvejais prie lietuviško realijos pavadinimo tik pridėdamas aiškinamasis žodis: *band called Kaimo kapelija ir movement Sąjūdis*. Bandytas išlaikyti angliško teksto vientisumą matomas pavyzdyje, kai prie lietuviško realijos pavadinimo tiesiog pridėdamas anglų kalbos artikelis: *a knygnešys*. Tokiu būdu parodoma, kad lietuviškas žodis – daiktavardis, tačiau tokia informacija nėra vertinga anglų kalba skaitančiam adresatui, kadangi realijos pavadinimas prie anglų kalbos pritaikomas tik minimaliai.

2.1.5. Apibendrinimas

Lietuvos turizmo informacijos svetainių analizė parodė, kad turizmo leksika išties savita dėl kultūrinę atspalvį turinčios leksikos. Kadangi krašto kultūrą daugiausiai nulėmė savita istorinė raida, tokiuose tekstuose pasitaiko siauresnės vartosenos žodžių: etnografizmų, archaizmų, istorizmų, kurie apsunkina vertėjo darbą. Pastebėta, kad daugelis materialiosios kultūros realijų pavadinimų motyvuoti, taigi siekiant juos kuo tiksliau perteikti anglų kalba, derėtų atsižvelgti ir į šių žodžių nominacijos pagrindą. Dėl specifinės šių svetainių funkcijos – ne tik informuoti, bet ir savotiškai reklamuoti mūsų kraštą potencialiems svečiams, specifinę leksiką perteikti labai svarbu, kad skaitytojui pateikiamas vaizdas nebūtų iškreiptas ir sukeltų tinkamas asociacijas. Tyrimo metu surinkti pavyzdžiai parodė, kad vertėjai dažniau laikosi svetiminimo strategijos. Realijų pavadinimai originalo kalba dažniausiai paliekami ir paaiškinami aprašomąja konstrukcija, į kurią stengiamasi sutalpinti aprašymą, kartais siekiantį net 10 žodžių. Tokiu būdu išsaugomas lietuviškos kultūros autentiškumas, tačiau ilgi ir ne visai tikslūs paaiškinimai gali tik apsunkinti skaitymą ir sukelti nebūtinai teigiamas asociacijas, pavyzdžiui, *šakotis – the spiky traditional Lithuanian cake*. Renkantis priešingą strategiją – savinimą, tekste anglų kalba dažniausiai nelieka originalių lietuviškų realijų pavadinimų, o vietoj jų atsiranda išorinių alienizmų – svetimų kalbų žodžių (rusų, pvz., varenyky, vokiečių, pvz., sauerkraut, suomių, pvz.,

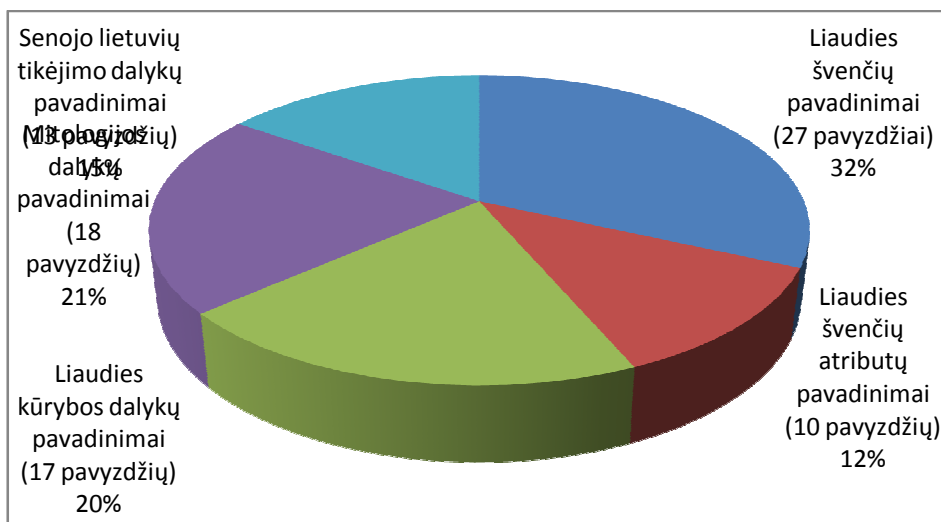
sauna), kurie, viena vertus, gali būti suprantami skaitytojui, jeigu šių šalių kultūra jam labiau pažįstama, kita vertus, užgožia svetainėje pristatomą lietuvišką kultūrą.

2.2. Lietuvių dvasinės kultūros realiųjų pavadinimai

Remiantis amerikiečių antropologo Edward T. Hall sukurtu „kultūros ledkalnio modeliu“ (Katan 2009), kitataučiams svetimos šalies kultūra prilygsta ledkalniui, kurios didžioji dalis slypi giliai po vandeniu, o aiškiausiai matoma virš vandens stūksanti jo viršūnė – formalioji kultūra, todėl šalį dažniausiai reprezentuoja materialiosios kultūros dalykai ir reiškiniai. Kalbant apie dvasinę kultūrą, Lietuva pristatoma kaip priklausanti Vakarų krikščioniškajai kultūrai, tačiau tai, kas joje tikrai savita ir įdomu kitataučiams, netelpa į Vakarų krikščioniškosios kultūros rėmus. Lietuvių dvasinės kultūros pagrindą geriausiai apibūdina terminas „prigimtinė kultūra“, kurį etnologė D. Vaitkevičienė apibrėžia taip: „sąvoka, įvardijanti paveldėtąją, šimtmečius toje pačioje vietoje gyvavusią kultūrą ir jos istorines bei šiuolaikines transformacijas“ (2012, 223). Taigi lietuvių dvasinė kultūra apima tiek ikikrikščionišką paveldą, tiek vėliau su senojo tikėjimo apraiškomis susipynusią krikščioniškąją tradiciją. Savitos vertybės ir tikėjimai atsispindi turistams pristatomoje liaudies meistrų kūryboje, papročiuose, tautosakoje.

Leksika, susijusi su lietuvių dvasinės kultūros apraiškomis, apima liaudies kultūros dalykų (*koplytstulpis, Rūpintojėlis, sutartinės*) pavadinimus, mitologinių būtybių pavadinimus ir tautosakinę leksiką (*Velnias, Perkūnas, laumės*), senojo lietuvių tikėjimo dalykų (*aukuras, krivis, vaidilutė*) pavadinimus ir švenčių (*Kūčios, Žolinė, Gandrinės*) bei jų atributų (*Morė, verba, Lašininis*) pavadinimus; iš viso 45-ių realiųjų pavadinimus ir skirtingus jų perteikimo variantus (84 pavyzdžiai). Šiame skyriuje pavyzdžiai aprašomi suskirsčius juos į minėtas temines grupes.

3 pav. Dvasinės kultūros realiųjų pavadinimų pasiskirstymas pagal tematiką

Lietuvių dvasinės kultūros realiųjų pavadinimų perteikimą turistams lemia ir vertėjo pasirinkta strategija: svetimimas arba savinimas, kaip ir perteikiant materialiosios kultūros realiųjų pavadinimus. Siekiant išsaugoti lietuvių kultūros savitumą, paliekamas originalus pavadinimas (pavyzdžiui, *Joré*) arba šalia originalaus pavadinimo pateikiamas paaiškinimas aprašomąja konstrukcija (pavyzdžiui, *Velnius (God of Dead Souls)*). Stengiantis pristatomą kultūrą priartinti prie vertimo kultūros, atitikmenų ieškoma bendroje Vakarų krikščioniškoje kultūroje (pavyzdžiui, *Žolinė – Assumption*), rečiau – kitose kultūrose (pavyzdžiui, *vaidilutės – vestal virgins*).

2.2.1. Liaudies švenčių pavadinimai

Tradicinės lietuviškos šventės, remiantis jų data, turi atitikmenis kitose Europos kultūrose kaip krikščioniškos šventės (pavyzdžiui, *Joninės, Žolinė, Gandrinės*). Kai kurioms būdingas dvigubas pavadinimas (*Joninės-Rasos, Žolinė-Mergelės Marijos dangun ėmimo šventė*), todėl jų perteikimas anglų kalba priklauso nuo vertėjo interpretacijos. Pavyzdžiui, *Žolinė*, švenčiama rugpjūčio 15-ąją, kitaip žinoma kaip Mergelės Marijos dangun ėmimo šventė, tačiau lietuviškame šventės pavadinime atsispindi senoji tradicija. Pasak etnologų, ši šventė buvo skirta deivei gimdytojai Ladai, kurios vietą tik priėmus krikščionybę užėmė Mergelė Marija. Šia švente pažymima „svarbiausių lauko darbų [baigtis], vasaros ir rudens sandūra“ (Petrikaitė 2011, 158-159). Taip, kaip šią šventę suvokė mūsų protėviai, atspindi jos pavadinimas – *Žolinė*, vartojamas iki šiol, kas leidžia teigti, kad lietuvių sąmonėje rugpjūčio 15-oji siejama ne tiek su krikščioniškąja tradicija, kiek, visų pirma, su derliaus ir vaistingųjų žolynų pagerbimu. Anglų kalba turizmo informacijos interneto svetainėse šios šventės pavadinimas aptiktas 6 kartus, iš kurių dviem atvejais parinktas krikščioniškasis atitikmuo: *Assumption* ir *The Assumption Day*, tačiau neperteikiamas lietuviškame pavadinime slypintis minėtas kultūrinis kontekstas. Kitais atvejais atskleidžiamos abi šios šventės pusės. Šiuo atžvilgiu itin išsamus toks paaiškinimas: *Žolinė (stemming from žolynai, which means herbs, as herbs are sanctified on that day; Assumption of Mary Day)*. Nepaisant aprašymo ilgumo (17 žodžių), jame paaiškinama lietuviško šventės pavadinimo reikšmė, bet pateikiamas ir krikščioniškas šventės pavadinimas, skaitytojui lengviau suprantamas kultūrinis atitikmuo.

Kita šventė – vasaros saulėgrįža, taip pat interpretuojama dvejopai net pačių lietuvių turistinių tekstų autorių. Vienose svetainėse ji vadinama *Rasų švente*, kitose – *Joninėmis*, nors, etnologų duomenimis, su šv. Jonu krikštytoju ši šventė pradėta sieti tik XVI a. (Petrikaitė 2011, 133). Pastarasis pavadinimas perteikiamas atitikmeniu *St. John's Day* (šv. Jono diena), kitais atvejais pasirenkamas neutralus pavadinimas *Midsummer Day* ar *Midsummer Feast*, reiškiantis

vidurvasario šventę, gerai žinomą daugeliui Europos tautų. Tuo tarpu, senesnis Rasų šventės pavadinimas pabrėžiamas dviejuose vertimuose: *Rasos Festival* (nurodant, kad tai šventė, bet neperteikiant paties pavadinimo reikšmės) ir *Dew Holiday*, kuriuo bandoma perteikti lietuviško pavadinimo „Rasa/Rasos“ vidinę formą. Tiesa, reikia atkreipti dėmesį, kad šis šventės pavadinimas nevienareikšmis. Kaip pastebi etnologė N. Laurinkienė (245, 2013), neaišku, kokia rasa šventės pavadinime turima omenyje. Pirminė žodžio rasa reikšmė: „drėgmė, vandens lašeliai ant žolės“, tačiau LKŽ žodis „rasoti“ aiškinamas ir kaip „žydėti, plaukti (apie javus)“ cit. pagal Laurinkienę). Manoma, kad greičiausiai pavadinime atsispindi būtent antroji reikšmė, kadangi, pagal senąją tradiciją, šventė sieta su vaisingumu, kurį simbolizavo javų branda vidurvasarį (ten pat). Nors negalima atmesti ir pirmosios reikšmės, kadangi ši šventė neįsivaizduojama ir be vandens ritualų. Jeigu laikysime, kad pavadinimas *Rasos* apima visa, kas lietuviams „rasoja“, angliškas atitikmuo *Dew Holiday*, nors ir išverstas pažodžiui, neatskleidžia viso šiame pavadinime slypinčio turinio bei neperteikia kalboje užfiksuoto senovės lietuvių mąstymo apie gamtą. Taigi, kalbant apie lietuvių šventes, vieni vertėjai renkasi atitikmenį, kuris tik iš dalies atsispindi pavadinimo reikšmę, kiti – stengiasi perteikti kultūrinį kontekstą jį paaiškindami.

Perteikiant kitų švenčių pavadinimus taip pat matoma arba savinimo, arba svetimavimo strategija. Pavyzdžiui, autentiška lietuvių kultūra labiau pabrėžiama perteikiant tokius švenčių pavadinimus, kaip *Jorė*, *Kūčios*, *Užgavėnės*, angliškame tekste išlaikant originalų pavadinimą. Pavadinimas *Jorė* visai neverčiamas ir neaiškinamas bei išlaikoma originali rašyba. Vis dėlto, tokiais atvejais, kai originalus pavadinimas paliekamas tekste, taip pat galima pastebėti, kad vertėjai jam teikia skirtingą reikšmę. Lietuviškas pavadinimas labiau pabrėžiamas pateikiant jį prieš anglišką atitikmenį, kuris nurodomas skliausteliuose: (1) *Kūčios (Christmas Eve)* (2) *Užgavėnės (Shrovetide)*. Tikriausiai galvodami apie angliškai skaitančio adresato patogumą ir siekdami sklandesnės komunikacijos, kai kurie vertėjai nusprendžia sukeisti šiuos dėmenis vietomis, tačiau lietuviškas pavadinimas išsaugomas, pavyzdžiui, *Christmas Eve (Kūčios, December 24th)*. Šiuo atveju skliaustuose taip pat pateikiama šventės data, galinti pasitarnauti kaip objektyvus atskaitos taškas, orientyras skaitytojui, užtikrinantis, kad informacija bus suprasta teisingai.

Galima sakyti, kad vertėjai dažniau renkasi savinimo strategiją, nes aptikta daugiau pavyzdžių, kuriuose lietuviškas šventės pavadinimas neišsaugomas. Tarp tokių pavyzdžių *Užgavėnės*, perteikiamos kaip (1) *Shrovetide* (2) *Shrove Tuesday* arba išoriniu alienizmu – prancūzišku atitikmeniu (3) *Mardi Grass*. Kitais atvejais vietoj lietuviško pavadinimo pateikiamas angliškas pavadinimas, tačiau skiriasi šių pavadinimų motyvacija. Pavyzdžiui, realijos pavadinimas *Kalėdos* perteikiamas kaip *Christmas*. Šis angliškas šventės pavadinimas suvokiamas kaip lietuviško pavadinimo atitikmuo, tačiau jis sudarytas iš žodžių *Christ* ir *Mass*

(liet. Kristaus mišios) (Oxford Concise Dictionary of English Etymology 1996, 76), kuriuo akcentuojamas Jėzaus Kristaus gimimas, tuo tarpu lietuviškas šventės pavadinimas tokios reikšmės neturi. Realijos pavadinimą *Verbų sekmadienis* perteikiant kaip *Palm Sunday* šių dviejų pavadinimų turinys skiriasi. Nors iš esmės tai ta pati šventė, lietuviškame pavadinime minimas išskirtinis šios šventės atributas – verba, taip pat paaiškinimo reikalaujantis kultūrinis elementas, tuo tarpu angliškame pavadinime jį pakeičia palmės šakelė. Nepaisant to, kad angliškame tekste nelieka originalaus pavadinimo, kai kurių pavadinimų vidinė forma išlaikoma, pavyzdžiui, realijos pavadinimą *Gandrinės* perteikiant kaip *Stork's Day* arba *Vėlinės* perteikiant kaip *All Souls Day*.

2.2.2. Liaudies švenčių atributų pavadinimai

Kaip ir dauguma švenčių pavadinimų, kai kurie jų atributų pavadinimai taip pat interpretuojami dvejopai. Pavyzdžiui, perteikiant žodį *margučiai*, vienais atvejais jis siejamas su anglišku Velykų pavadinimu (Easter), kitais išsiverčiama be jo.

(1) *Easter eggs*

(2) *margučiai – artfully dyed/decorated Easter eggs*

(3) *painted eggs*

(4) *decorated eggs*

Anot etnologės P. Dundulienės, mūsų protėviai „kiaušinius margindavo ne tik Velykoms, bet ir visoms pavasario šventėms <...>“ (2005, 124). Taigi lietuviams, kaip teigia etnologas L. Klimka², margučiai ne tik velykaičiai, bet ir jurgučiai, dažyti Jurginėms – ganiavos pradžios, pirmosios žalumos šventei. Taigi visai pagrįstai, margučiai nesiejami vien su Velykų švente (3, 4 ir iš dalies 2 pavyzdžiai), bet pasirenkamas neutralus variantas, nurodant, kad tokie kiaušiniai yra vienaip ar kitaip dažyti.

Reikia atkreipti dėmesį į minimus tris skirtingus dažymo būdus: *decorating* (dekoravimas), *dyeing* (dažymas leidžiant dažams įsigerti), *painting* (dažymas tepant dažus teptuku). Būtent pastaruojų būdu kiaušiniai dažomi anglakalbėse šalyse, tačiau toks dažymo būdas neįprastas lietuviams. Lietuviški margučiai skirstomi į dažytinius (angliškai galima būtų vadinti *dyed*), o nudažyti – į rašytinius (margintus vašku) ir skustinius (raštus išbrėžiant aštriu daiktu) (Dundulienė 2005, 125), tačiau nei viename iš 4 aptiktų variantų neperteikiami šie tradiciniai kiaušinių puošybos būdai. Kita vertus, jie visi telpa į bendresnės reikšmės žodį – *decorated*.

² Prieiga internete: www.lrt.lt/naujienos/nuomones/10/16399/libertas_klimka_jurgines_senajame_kaime

Galima teigti, kad perteikdami švenčių atributų pavadinimus, vertėjai stengiasi išlaikyti lietuvių kultūros autentiškumą, mat dauguma jų perteikiami ne parinkus anglišką atitikmenį, bet bandomi aiškinti, be to, išlaikomas ir originalus pavadinimas angliškame tekste. Pavyzdžiui, pavadinimas *Kanapinis* perteikiamas kaip *Kanapinis (Hempen)*, o *Lašininis* – *Lašininis (Porker)*. Šalia originalių pavadinimų pateikiami angliški žodžiai, kuriais bandoma perteikti jų vidinę formą. Žodžiai *Hempen* ir *Porker* – savotiški naujadaro pavyzdžiai, kadangi šiuo atveju jiems priskiriamos naujos reikšmės, neegzistuojančios anglų kalbos žodyne. Žodžio „hempen“ reikšmė – „composed of hemp“ (Merriam Webster Online Dictionary), liet. padarytas iš kanapių, taigi, galima sakyti, kanapinis. Žodis „porker“ turi dvi reikšmes: „a very fat pig used for food“ (liet. gerai nupenėta kiaulė, auginama maistui) ir „a fat person“ (nutukęs žmogus) (Merriam Webster Online Dictionary), kitaip sakant, žmogus ar gyvūnas, turintis daug riebalų. Rašomi iš didžiosios raidės žodžiai *Hempen* ir *Porker* tampa tikriniais veikėjų vardais, kurie dėl netikėtų naujų reikšmių gal ir nebūtų suprantami anglakalbiui adresatui, bet pateikiami šalia lietuviškų pavadinimų atlieka paaiškinimo funkciją. Dar daugiau laisvės vertėjui suteikia aprašomoji konstrukcija, kuria perteikiama svarbiausia informacija apie pristatomą realiją. Pavyzdžiui, *Morė* perteikiama trimis skirtingais variantais. Vienu atveju akcentuojama šio objekto funkcija, kitais dviem – išvaizda:

(1) *Morė (a symbol of winter disasters)*

(2) *“More“ (a creature made of straw)*

(3) *Jackstraw of the old maid Morė*

Vis dėlto galima įžvelgti šiokią tokią vertėjo orientaciją į skaitytoją. Pavyzdžiui, taikantis prie angliško teksto, žodis *Morė* rašomas be lietuviškų simbolių (*More*) (pavyzdys nr. 2). Pavyzdyje nr. 3 minima anglakalbiams skaitytojams gerai pažįstama realija „jackstraw“ – šiaudinė baidyklė, savo išvaizda primenanti *Morę*, nors atliekanti kitokią funkciją.

2.2.3. Liaudies kūrybos dalykų pavadinimai

Kiti lietuvių liaudies kultūros dalykai, priešingai negu šventės, neturi tokio konkretaus atitikmens Vakarų krikščioniškoje kultūroje. Tai liaudies meistrų dirbiniai (*kryžiai-saulutės, koplytstulpiai* ir *krikštai*), kuriuose naudojami senojo tikėjimo elementai – saulės ir žalčių motyvai (Dundulienė 1996, 133) ir išskirtiniai lietuvių muzikos žanrai – *raudos, sutartinės* ir *vaišių dainos*, kilusios iš senojo lietuvių tikėjimo apeiginių giesmių. Šių lietuvių dvasinės kultūros dalykų unikalumą liudija, pavyzdžiui, tai, kad kryždirbystė ir sutartinės įtrauktos į UNESCO reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Taigi perteikiant šių išskirtinių realijų pavadinimus, dažniausiai stengiamasi juos paaiškinti.

Liaudies kultūros dalykams taip pat priskiriami tradiciniai amatai. Vienas jų – *kryždirbystė*, dėl savo išskirtinumo taip pat įtrauktas į UNESCO paveldo sąrašą. Šis amatas nėra įprastų kryžių gaminimas, kaip būtų galima suprasti iš pavadinimo, taigi ir angliškas atitikmuo *cross-making* neatskleidžia šios lietuvių kultūros realijos esmės. Kryždirbių sukurti *kryžiai-saulutės* ir *koplytstulpiai* išskirtiniai tuo, kad juose susipina senojo lietuvių tikėjimo ir krikščioniškoji tradicija. Tai rodo kūryboje naudojami senojo tikėjimo elementai: „Saulės ir žalčių ar gyvačių kompozicija dažnai puikuoja kaimo kalvių kryžių-saulučių viršūnėse.“ (Dundulienė „Žalčiai lietuvių pasaulėjautoje ir dailėje“, 1996, 133). Kryžiai-saulutės, vadinami ir tiesiog saulutėmis, gali būti nesuprantami anglakalbiui skaitytojui, tad pasitelkiama aprašomoji konstrukcija *little suns of crosses*, iš kurios galima suprasti, kad tokią „saulutę“ sudaro kryžiai, tačiau tokios informacijos nepakanka skaitytojui, nesusipažinusiam su šia kultūrine realija. Panašiai galima pasakyti apie tai, kaip pristatomas lietuviškas šiaudų dirbinys – *sodai*. Šios realijos vidinė forma skaidri, tačiau keblumų kelia būtent nominalizacijos pagrindas. Realijos pavadinimo motyvacija pagrįsta tiesiogine žodžio „sodai“ reikšme: „žemės plotas, kuriame auga vaismedžiai ir vaiskrūmiai (LKŽ)“. Anglų kalba aptikti du skirtingi šios realijos pavadinimo perteikimo variantai. Viename iš jų perteikiama būtent minėtoji paties žodžio „sodai“ reikšmė, kuri verčiama pažodžiui: *sodai* („gardens“), tačiau neperteikiama sodų kaip realijos reikšmė. Tikslėnis ir išsamesnis antrasis variantas: *wedding straw decorations* (*Lith. sodai*), kuriuo perteikiama šio žodžio vidinė forma, tačiau naudojant aprašomąją konstrukciją įvardijama ir pati realija bei pateikiama su šia realija susijusi papildoma informacija, kad realija susijusi su vestuvėmis.

Rašant apie liaudies meistrų dirbinius, aiškinamojoje konstrukcijoje akcentuojama jų išvaizda, medžiagos, iš kurių jie pagaminti. Tačiau, pabrėžiant šių realijų buitiskumą, angliškas pavadinimas nebeatspindi jų sakralumo. Kartais jos net pernelyg supaprastinamos:

Pavyzdžiui, *koplytstulpis* perteikiamas trimis būdais:

- (1) *roofed carved pillar*
- (2) *wooden roofed pole*
- (3) *roadside pole*

Pirmuoju ir antruoju atvejais ši realija priskiriama tam tikrai daiktų kategorijai: „pillar“ (piliorius, kolona, stulpas) arba „pole“ (stulpas, stiebas, kuolas), taip pat nurodomas gamybos būdas, medžiaga, išvaizda. Trečiuoju atveju – žodžių junginiu *roadside pole* tikriausiai norėta pabrėžti, kad koplytstulpiai statyti pakelėse, tačiau tokiu būdu ši išskirtinė dvasinės kultūros realija sumenkinama, kadangi šiuo žodžių junginiu, gerai pažįstamu anglų kalbinei bendruomenei, vadinamas pakelės stulpelis.

Tarp lietuvių dvasinės kultūros dalykų svarbią vietą užima *Rūpintojėlis*. Viena vertus, lietuviškas rūpintojėlis – savotiška kitose Europos šalyse žinomo „susirūpinusio Kristaus“ versija. Kita vertus, nepaisant tokios pat sėdėjimo pozos, galima įžvelgti, kad lietuvių liaudies meistrų Rūpintojėlis įkūnija ne biblinę sceną, o ką kitą. Beje, ir pats realijos pavadinimas krikščionybės atžvilgiu yra neutralus, todėl gali būti suprantamas nevienareikšmiškai. Filosofas Stasys Šalkauskis manė, kad Rūpintojėlis atspindi tautinį antropomorfizmą: „Būtent lietuviškas Rūpintojėlis yra sukurtas pagal lietuvių tautos pobūdį ir ryšium su jos tragiška istorija, pilna kentėjimų, vargų, nelaisvės ir priespaudos. Vaizduodama taip Rūpintojėlį, lietuvių tauta vaizdavo taip pat ir savo likimą“ (Surdokaitė „Rūpintojėlio siužetas lietuvių liaudies skulptūroje“³). Archeomilogė Marija Gimbutienė iškėlė mintį, esą Rūpintojėlis – lietuvių linų dievo Vaižganto įvaizdis (Klimka „Apie lapkričio darbus su linais jaujoje“⁴). Anglų kalba šios realijos pavadinimas taip pat perteikiamas nevienareikšmiškai.

(1) *"the Pensive Christ (Rūpintojėlis)"*

(2) *Rūpintojėlis (a wooden sculpture of sitting sad Jesus)*

(3) *Rūpintojėlis (Man of Sorrows)*

(4) *wooden god*

Vienais atvejais (1 ir 2 pavyzdžiai) toks dirbinys tiesiogiai siejamas su Jėzumi Kristumi, kitais pasirenkamas abstraktesnis (3 pavyzdys: liet. „besisielojantis žmogus“) arba visai neutralus įvardijimas (4 pavyzdys: liet. „medinis dievas“). Būtent pastarasis perteikimo variantas geriausiai įvardintų prototipinį medinį Rūpintojėlį ir apimtų minėtą kultūrinį kontekstą, kadangi žodis „god“, kaip ir lietuviškas indoeuropietiškos kilmės žodis „dievas“, vartojamas tiek kalbant apie Krikščionybę, tiek apie senuosius tikėjimus.

Liaudies kultūrai priskiriamas tradicinis muzikavimas. Turizmo informacijos svetainėse minimos trijų žanrų dainos: *raudos*, *sutartinės* ir *vaišių dainos*. Visos jos kilo iš senojo lietuvių tikėjimo apeiginių giesmių. Pavyzdžiui, *vaišių dainos* dainuojamos už stalo, įvairių švenčių ir suėjimų metu. Vienas pagrindinių motyvų, pasikartojančių šiose dainose – alaus gaminimas ir ragavimas, o alus senovės lietuvių laikytas apeiginiu gėrimu (Laurinkienė, 2012, Vaitkevičienė, 2004). Anglų kalba vaišių dainos perteikiamos žodžių junginiu *supper songs*, reiškiančiu „vakarienės dainos“, tačiau jį lydi ir išplėstas paaiškinimas skliaustuose: *songs sung while treating guests*, nors tokiu būdu niekaip nepažymimas jų tradiciškumas ar tautinis atspalvis. Tuo tarpu kalbant apie *sutartines* (sutartinė – „daugiabalsė lietuvių liaudies

³ Prieiga internete: <http://www.tradicija.lt/Siužetai/Rupintojelis.htm>

⁴ Prieiga internete:

http://www.lrt.lt/naujienos/kalba_vilnius/32/28790/libertas_klimka_apie_lapkricio_darbus_su_linais_jaujoje

daina“ LKŽ), įtrauktas į UNESCO paveldo sąrašą, dviem atvejais pabrėžiama, kad tai išskirtinai lietuviškas žanras pridedant žodį „Lithuanian“: (1) *sutartinės, Lithuanian polyphonic songs*, (2) *Lithuanian multipart songs*, nors paaiškinimas, kad tai daugiabalsės dainos (polyphonic, multipart) nedaug tepasako apie šių dainų unikalumą, tik nurodo, kad sutartinės priklauso daugiabalsių dainų porūšiui. 3-asis variantas – *glee*, taip pat reiškiantis daugiabalsę dainą, pasirenkamas kaip atitikmuo nepateikiant jokių paaiškinimų. Vis dėlto, kadangi šis žodis įvardija kitos kultūros realiją, tikėtina, kad tarp pačių denotatų egzistuoja esminių skirtumų, slypinčių papildomame kultūriniame kontekste. „Sutartinės daugiausia gieda moterys, instrumentinius kūrinius skudučiais, daudytėmis, kanklėmis ir kt. instrumentais atlieka vyrai. Tekstuose gausu archajiškų refrenų, dažni garsažodžiai, kurių reikšmę dabar galima tik numanyti“ (<http://unesco.lt/news/archives/394>). Tuo tarpu angliškasis atitikmuo apibrėžiamas šitaip: „A song for men’s voices in three or more parts, usually unaccompanied, of a type popular especially circa 1750–1830“ (Oxford Online Dictionary) Taigi lyginant lietuvišką realiją kaip objektą su realija, įvardijama anglišku žodžiu *glee*, išryškėja skirtumai, susiję su laikmečiu (sutartinės itin archajiškas žanras, o *glee* priskiriamas XVIII-XIX a.) ir atlikimo ypatumais (sutartinės gieda moterys, o *glee* – vyrai; sutartinės atliekamos ne tik balsu, bet ir instrumentais). Taigi tokiu būdu pristatant lietuvių kultūros realiją, ji klaidingai susiejama su kitos kultūros objektu.

Atitikmens anglosaksų kultūroje neturi ir *raudos*, iki Krikščionybės Lietuvoje buvusios „svarbi laidojimo apeigų dalis“ (Petrikaitė 2011, 38). Paprotys apraudoti mirusiuosius rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo XIII amžiaus, vėliau, anot Petrikaitės, uždraustas Katalikų bažnyčios, nes laikytas pagonišku (2011, 39). Angliškoje svetainės versijoje šalia lietuviško pavadinimo pateikiamas šio žanro pavadinimas *weeps*, parenkant artimiausią anglišką atitikmenį lietuvių kalbos žodžiui „rauda“ (liet. verkimas, verksmas, raudojimas). Tokiu būdu anglų kalba skaitančiam adresatui gerai pažįstamas žodis *weep* nereiškia, kad tai daina, kadangi anglų kalboje leksema „weep“ tokios reikšmės neturi.

Minėti liaudies kultūros dalykai turi galias šaknis ir pripažįstami kaip išskirtiniai pasaulyje, tad pristatant juos kitataučiams svarbu tai pabrėžti. Naudojant anglų kalbos atitikmenis, ypač jeigu atsisakoma originalaus realijos pavadinimo, iškyla rizika, kad žodis bus siejamas tik su anglų kalbinei bendruomenei žinomomis realijomis. Tokiu būdu neperteikiama lietuviško realijos pavadinimo reikšmė, o jeigu angliškas žodis turi ryškų kultūrinį atspalvį (pavyzdžiui, žodis *glee*), jis užgožia lietuvišką kultūros realiją.

2.2.4. Mitologijos dalykų pavadinimai

Liaudies kultūrai taip pat priskiriama su mitologija susijusi leksika, dievybių ir kitų mitinių būtybių pavadinimai. Kadangi senovės lietuviai ir anglosaksai yra kilę iš skirtingų protėvių, kiekvienoje iš šių tautų susiformavo savita tautosaka ir leksika su ja susijusiems dalykams pavadinti. Etnografas ir religijotyrininkas N. Vėlius, taip pabrėžia vieno iš lietuvių tautosakos žanrų – *padavimo* išskirtinumą: „Padavimai kartu su etimologinėmis ir mitologinėmis sakmėmis, atsiminimais bei pasakojimais yra savita tautosakos rūšis, kurią kitos tautos vadina vienu vardu – sakmėmis (vok. die Sage, angl. legends), skirtingiems žanrams nurodyti pridėdamos tik požymį: istorinės, etimologinės ar mitologinės“ (Vėlius 1995, 17). Taigi turistams skirtame tekste pateikiamas angliškas realijos pavadinimo *padavimas* atitikmuo *legend* reikalauja patikslinimo, o jo nesukonkretinus, tarnauja tik kaip hiperonimas lietuviško pavadinimo atžvilgiu. Dėl šio žanro išskirtinumo nelengva rasti atitikmenį ir padavimuose veikiančioms būtybėms, ne visi jie išverčiami. Lygiai taip pat realijos pavadinimas *laumė* angliškame tekste pakeičiamas anglų kalbos žodžiu *pixy*, nors vartojant anglišką atitikmenį neišsaugomas lietuviškos realijos išskirtinumas, kuris niekaip ir nepaaiškinamas.

Perteikiant dievybių pavadinimus, neišsiverčiama be papildomos informacijos apie kiekvieną iš jų. Vyrauja toks aprašomosios konstrukcijos modelis, kuriame nurodoma jų globojama sritis arba kita savybė, išskirianti pristatomą mitologinę realiją iš kitų (8 pavyzdžiai). Toks perteikimo būdas tinka ir tiems dievybių vardams, kurie yra semantiškai motyvuoti, t. y., varde gali būti atpažįstama veiklos sritis (pavyzdžiui, *Žemyna* – žemės deivė, *Velnias* – vėlių dievas), ir tiems, kurių vardų motyvacija nėra skaidri (*Patulas*, *Patrimpas*). Pastarasis atvejis reikalauja papildomų žinių, kad būtų galima perteikti tokio vardo turinį. Pavyzdžiui:

(1) *Patulas (Linger earth God)*

(2) *Ondenis (Water God)*

(3) *Leda (Mother of Gods)*

Beje, nors tokiu atveju originalūs realijų pavadinimai paliekami angliškame tekste, lietuviškų rašmenų turintys pavadinimai adaptuojami, t. y., rašoma nenaudojant lietuviškų simbolių: realijos pavadinimas *Žemyna* į anglų kalbos tekstą perkeliamas kaip *Zemyna*, o *Aušrinė* – *Ausrine*.

Pasitaikė ir atvejų, kai mitologinės realijos pavadinimas niekaip neaiškinamas (2 pavyzdžiai). Pavyzdžiui, angliškame tekste išlaikoma originali vardų *Austėja* ir *Medeinė* forma. Pirmuoju atveju tik iš konteksto paaiškėja, kad aprašoma veikėja yra deivė, nurodoma jos veiklos sritis: „As we know from the folklore, Austėja who had a shape of a bee was the foster of all homes. A sculpture to this goddess has been erected after a traditional feast of beekeepers by the lake Bėlis“ (<http://www.sirveta.lt/index.php/cultural-heritage>).

Lietuvių dievybes įvardijantys realių pavadinimai neverčiami ir kituose dvejuose atvejuose, pridamas tik paaiškinamasis žodis: *Velionė (Veliuona)* perteikiama kaip *Goddess Velionė*, o akmuo Mokas arba *Mukolas – stone Mukolas*. Pastarojo realijos pavadinimo motyvacija aiški, taigi galėtų būti perteikiama ir anglų kalba. Lietuvių tautosakoje Mokas, Mukolas ir kiti giminiški vardai reiškia „akmenis, turinčius antropomorfinių bruožų.“ (Juknevičius 1983). Šio pavadinimo etimologija siejama su žodžiu „mokyti“, nes manoma, kad toks akmuo gali daug ko išmokyti (ten pat). Anglų kalba šio žodžio vidinė forma neperteikiama. Priešingas atvejis – realijos pavadinimas *Perkūnas*, kurio vidinę formą stengiamasi perteikti. Aptikti net 5 skirtingi šios realijos pavadinimo perteikimo variantai:

- (1) *Pagan God Thunderer*
- (2) *Lithuanian Thunderer Thunder*
- (3) *Thunderer*
- (4) *Perkūnas (literally Thunder)*
- (5) *The Thunderer*

Ne visais atvejais realijos pavadinimas *Perkūnas* siejamas su anglišku žodžiu „thunder“, reiškiančiu „perkūnas“. Net keturis kartus vartojamas vedinys iš šio žodžio – *thunderer*, neužfiksuotas anglų kalbos žodyne. Žodis sudarytas naudojant priesagą –er, reiškiančią kokio nors veiksmo atlikėją, šiuo atveju, „griaudėją“ nuo žodžio „to thunder“ – „griausti“. Šis leksinis vienetas atspindi anglų kalbinės bendruomenės pasaulėvaizdyje neegzistuojantį denotatą, tačiau yra žinomas anglų kalbos vartotojams ir vartojamas kalbant apie kitų tautų senųjų tikėjimų dievus, kuriems priskiriama panaši funkcija kaip lietuvių Perkūnui. Taigi netiesiogiai Perkūnas susiejamas su jo atitikmenimis kitose Europos kultūrose. Dėl to neišsiverčiama be paaiškinamųjų žodžių, kaip „Lithuanian“, „Pagan God“, kurie išskiria šį „perkūną“ iš kitų panašių „perkūnų“. Dominuojančią vertėjų orientaciją į anglakalbį skaitytoją rodo tai, kad 4 atvejais iš 5 angliškaime tekste išvis nenaudojamas lietuviškas realijos pavadinimas, jis keičiamas sukurtu anglišku atitikmeniu, vienu atveju vartojamas ir angliškas artikelis.

2.2.5. Senojo tikėjimo dalykų pavadinimai

Pristatant užsieniečiams lietuvių senjojo lietuvių tikėjimo dalykus įtakos turi ir vertėjo interpretacija. Į šias realijas žiūrima arba kaip į unikalius senjojo lietuvių tikėjimo dalykus, arba per krikščionybės prizmę. Pastarasis atvejis dažnesnis: pavyzdžiui, realijos pavadinimas *krivis* perteikiamas kaip *the principal pagan priest*, o *aukuras* kaip *pagan altar*, tačiau kitais atvejais į senjojo tikėjimo paveldą žvelgiama be krikščioniško vertinimo: pavyzdžiui, realijos pavadinimas

aukuras perteikiamas kaip (1) *stone altar*; (2) *ancient altar*, pabrėžiant jų archajiškumą, o realijos pavadinimas *krivis* visai neverčiamas, parodant šios realijos savitumą. Perteikiant realijos pavadinimą *vaidilutės*, vienu atveju ši realija susiejama su Senovės Romėnų senajame tikėjime žinoma panašia realija naudojant atitikmenį – (1) *virgin vestals*, kitu atveju – (2) *priestesses*, vartojamas bendresnės reikšmės žodis, reiškiantis moteriškos lyties dvasininkes, tačiau nesiejamas su jokių konkrečiu denotatu.

Kita pastebima tendencija – perteikti realijų pavadinimus bendresniu žodžiu. Pavyzdžiui, tiek *vaidila*, tiek *žynys*, tiek, iš dalies, *krivis* įvardijami žodžiu „priest“. Tuo tarpu realijos pavadinimas *alkas* („senovės lietuvių šventovė, alka“ LKŽ) pakeičiamas *sanctuary* – bendresnės reikšmės žodžiu, reiškiančiu bet kokią šventovę. Įdomi lietuvių kultūros realija – *dubenuotieji akmenys* – „pagoniško tikėjimo palikimas, unikalus baltų religijos paminklas“ (www.pasvaliomuziejus.lt). Archeologų duomenimis, tai sodybų (šeimų) apeiginiai akmenys, susiję su namų dievybių ir žalčių kultu (Vaitkevičius 2005, 197). Šiai realijai įvardinti lietuvių kalba nėra vieno įsitvirtinusio pavadinimo, tik žodžių junginys. Šis junginys ir verčiamas pažodžiui, stengiantis atskleisti šių žodžių vidinę formą: (1) *bowl-shaped stones* (2) *bowl stones*. Vis dėlto ši realija reikalauja išsamesnio paaiškinimo, bent užuominos apie jos paskirtį, nes kitaip gali būti siejama ne su dvasinės kultūros palikimu, o buitimi ir skaitytojų gali būti siejama su koku nors indu. Beje, toks žodžių junginys gali būti suprantamas ir šiuolaikiniame kontekste kaip iš akmens pagamintas dubuo, nes pats žodžių junginys niekaip neįpareigoja juo sieti su konkrečiu laikmečiu ar kontekstu.

2.2.6. Apibendrinimas

Dauguma lietuvių dvasinės kultūros realijų pavadinimų turi aiškia vidinę formą, kurią papildo ir etnokultūrinis kontekstas, pavyzdžiui, Žolinė – senovinė derliaus ir žolynų pagerbimo diena. Vis dėlto galimybės ją perteikti anglų kalba gana ribotos arba nepakankamai išnaudojamos vertėjų. Kai kurių dvasinės kultūros realijų pavadinimų, pavyzdžiui, švenčių, perteikimą lemia jų interpretacija, kai pabrėžiama arba krikščioniškoji, arba senojo tikėjimo tradicija. Tai atsispindi vertėjo pasirinkta strategija: savinimas, pavyzdžiui, realijos pavadinimas *Žolinė* perteikiamas kaip *The Assumption Day*, arba svetiminimas, pavyzdžiui, realijos pavadinimas *Kūčios* perteikiamas išlaikant ir originalų pavadinimą *Kūčios (Christmas Eve)*. Akcentuojant ikikrikščioniškosios lietuvių kultūros paveldą parodomas šios kultūros savitumas, tačiau, ieškant realijų atitikmenų anglų kalba, lengviau jų rasti bendroje krikščioniškoje kultūroje, pavyzdžiui, realijos pavadinimą *Rūpintojėlis* perteikiant kaip *Rūpintojėlis (a wooden sculpture of sitting sad Jesus)*.

Išvados

1. Svarbiausias realijos bruožas – jos ryšys su kultūra. Dėl savo specifiškumo ir priklausymo konkrečiai kultūrai, realijų pavadinimai neturi atitikmens užsienio kalbose, todėl jų pertekimas priklauso nuo vertėjo interpretacijos.
2. Kadangi pagrindinė turistams skirtų tekstų funkcija – pristatyti šalies kultūrą, dažniausiai pasitaiko realijų pavadinimai, įvardijantys nacionalinius valgius ir gėrimus bei susiję su liaudies šventėmis ir papročiais. Tai, kad kultūros realijų pavadinimai kelia keblumų verčiant, rodo nevienoda lietuviško teksto ir angliškos jo versijos apimtis, reiškianti, kad rengiant medžiagą užsienio kalba, tokie tekstai dažniausiai adaptuojami.
3. Analizuojant pavyzdžius, visų pirma, stengtasi apibrėžti lietuviškų realijos pavadinimų reikšmes remiantis žodyne pateikiamomis apibendrintomis jų reikšmėmis ir kultūrinį kontekstą pateikiančia papildoma literatūra. Tokiu būdu vertinta, kokius reikšmės aspektus vertėjai renkasi perteikti anglų kalba, atsižvelgiant į anglišką atitikmenų reikšmes. Pastebėta, kad kultūros realijų pavadinimai pasižymi aiškia arba nesunkiai atskleidžiama motyvacija, kadangi jiems būdinga antrinė nominalizacija – jie paremti sąsajomis su anksčiau pavadintais daiktais. Nustatyta, kad šie lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio elementai anglų kalba perteikiami iš esmės trimis būdais bei jų kombinacijomis:
 - 1) išsaugant originalų pavadinimą (originalia arba adaptuota rašybos forma) angliškame tekste, pavyzdžiui, *Jorė* – *Joré*;
 - 2) perteikiant pavadinimo reikšmę aprašomąja konstrukcija (pridedant papildomų aiškinamųjų žodžių), pavyzdžiui, sutartinės – *sutartinės, Lithuanian polyphonic songs*;
 - 3) naudojant anglų kalboje esančius panašias realijas reiškiančius žodžius (įskaitant skolinius iš trečiųjų kalbų) arba sukuriant atitikmenis, pavyzdžiui, *vėtrungė* – *weathercock*; *gira* – *kvass*; *knygnešiai* – *Book Smugglers*.
4. Kadangi nėra vieno žodžio anglų kalba, kuris visiškai perteiktų lietuviško kultūros realijos pavadinimo reikšmę, apie penktadalį tiriamų realijų pavadinimų perteikiami mažiausiai dviem skirtingais variantais. Naudojant aprašomąją konstrukciją, paaiškinimo detalumas gali priklausyti nuo vertėjo žinių apie pristatomą realiją arba nuo to, kokią informaciją kiekvienas vertėjas siekia pabrėžti (lietuviško pavadinimo motyvaciją, funkciją, sudedamąsias dalis ir pan.), pavyzdžiui, *Morė*: 1) “*Morė*“ (*a creature made of straw*); 2) *Morė* (*a symbol of winter disasters*); 3) *jackstraw of the old maid Morė*. Pastebėta, kad perteikiant kai kurių realijų pavadinimus anglų kalba objektas priskiriamas tam tikrai kategorijai, nors originaliaame realijos pavadinime jokia kategorija neišreiškiama, pavyzdžiui, *kugelis* – *grated potato cake*; *duonienė* (*soup of bread and water*). Ieškodami atitikmens, kuris neapkrautų teksto, vertėjai

renkasi anglų kalboje esančius žodžius, reiškiančius panašias realijas, pavyzdžiui, sutartinė – *glee*, nors analizė parodė, kad jų reikšmės sutampa tik iš dalies. Taip pat bent apytiksliai atitikmenis vertėjams rasti padeda kai kurių lietuvių kultūros realijų panašumas į kitų tautų realijas, kurių pavadinimai žinomi anglų kalbinei bendruomenei, pavyzdžiui, pirtis – *sauna*. Perteikiant lietuvių dvasinės kultūros realijų pavadinimus, kurių daugelis lietuvių kultūroje yra dvilypiai, pabrėžiama arba ikikrikščioniškoji, arba krikščioniškoji tradicija, t. y., parenkamas arba senasis realijos pavadinimas, arba bendrai krikščioniškajai kultūrai žinomas atitikmuo, pavyzdžiui, Žolinė – 1) *Žolinė (Herbal) Feast*; 2) *The Assumption Day*.

5. Vertėjo interpretaciją taip pat atspindi pasirinkta globalioji strategija – *savinimas*, t. y., siekis verčiamą tekstą priartinti prie adresato kalbos ir kultūros, arba *svetiminimas*, kurią naudojant išlaikomas originalaus teksto savitumas, nors tekste lieka egzotiškų, adresatui nepažįstamos kalbos elementų. Stengiantis lietuvių kalbos pasaulėvaizdį perteikti paliekant originalius realijų pavadinimus, stengiamasi juos paaiškinti, tokiu būdu tekstas anglų kalba apkraunamas ne tik lietuvių kalbos žodžiais, bet ir papildomais paaiškinimais. Pasirinkus savinimo strategiją, dažniausiai atsisakoma originalių pavadinimų, kurie keičiami vien anglų kalba skaitančiam adresatui pažįstamais žodžiais. Tokiu būdu stengiamasi lietuvių kalbos pasaulėvaizdį anglų kalba atkurti naudojant vien užsienio kalbos priemones, todėl pristatoma kultūra praranda savitumą. Tyrimo metu nenustatyta, kad viena strategija ryškiai dominuotų kitos atžvilgiu. Vis dėlto vyrauja mišrūs atvejai, kai išlaikomas ir originalus realijos pavadinimas, ir stengiamasi perteikti jo vidinę formą ir/arba pateikti anglų kalbinei bendruomenei pažįstamą atitikmenį, pavyzdžiui, Žolinė – *Žolinė (stemming from žolynai, which means herbs, as herbs are sanctified on that day; Assumption of Mary Day)*.

Santrauka

Vienas svarbiausių bruožų, būdingų turizmo informacijos interneto svetainėms – specifinė kultūrinį atspalvį turinti leksika. Kadangi turistams skirtų svetainių tikslas – pristatyti šalies kultūrą, verčiant jų tekstus į užsienio kalbą daugiausia keblumų kelia kultūros realijų pavadinimai. Magistro darbo tikslas – išnagrinėti perteikiamų realijų pavadinimų reikšmes kultūrologiniu aspektu, atskleisti vyraujančius realijų pavadinimų perteikimo modelius ir nustatyti perteikiamų pavadinimų anglų kalba ekvivalentiškumą analizuojant lietuviškų pavadinimų ir jų atitikmenų semantinį turinį.

Nors šiame darbe nagrinėjama vertimo medžiaga, į kultūros realijų perteikimą stengiamasi žvelgti plačiau negu vertimo moksle. Tyrime remiamasi ir vertimo tyrinėtojų įžvalgomis, tačiau teorinį pagrindą sudaro gretinamosios semantikos ir etnolingvistikos teorijos, kurių objektas – tautos kalboje užfiksuotas pasaulėvaizdis, kurio savitumas atsiskleidžia gretinant kalbas. Taigi šiame darbe į anglų kalbą žiūrima kaip į priemonę, kurią lietuviai turistinių tekstų autoriai ar vertėjai naudoja savo kultūros dalykams perteikti užsieniečiams, stengiamasi giliau panagrinėti, kaip tiksliai užsienio kalba galima rekonstruoti lietuvių kalboje atsispindintį pasaulėvaizdį ir kaip anglų kalba kuriami lietuvių kultūros realijų pavadinimų atitikmenys gali būti suprantami anglų kalbos vartotojų, kuriems anglų kalba nebūtinai yra gimtoji.

Daugėjant tarpkultūrinių kontaktų ir Lietuvai tampant dar atviresne svečiams iš viso pasaulio, vis svarbesnė darosi ne tik apie šalį skleidžiamos informacijos kiekybė, bet ir kokybė. Atlikto tyrimo rezultatais galėtų pasinaudoti vertėjai-praktikai, komunikacijos, kultūros paveldo ir turizmo specialistai, suinteresuoti Lietuvos įvaizdžiu tarptautinėje erdvėje. Dėl specifinės šių svetainių funkcijos – ne tik informuoti, bet ir savotiškai reklamuoti mūsų kraštą potencialiems svečiams, specifinę leksiką perteikti labai svarbu, kad skaitytojui pateikiamas vaizdas nebūtų iškreiptas ir sukeltų tinkamas asociacijas.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: etnolingvistika, kultūros realijų pavadinimai, vertimas.

Summary

One of the main features of tourism information websites is culture-specific lexis. As the goal of tourism information websites is to represent the culture of a country, the translation of such texts is mainly aggravated by the names of cultural realia. The aim of the present Master's Thesis is to analyze the meanings of the names of cultural realia using a culturological approach, to reveal the dominant patterns used for rendering the names of realia, and to determine the equivalence between the Lithuanian names and their English equivalents by analysing their semantic content.

Although the present research deals with the translation material, the rendering of the names of cultural realia is viewed more widely than it is in translation studies. Although the insights of the translation theorists were taken into consideration, this research is based on the theories of contrastive semantics and ethnolinguistics which focus on the world view of a nation reflected in its language; their differences are revealed through comparing the languages. In this thesis English is viewed as a means used by Lithuanian authors of tourism information texts or translators to introduce the elements of their own culture to the foreigners. The thesis tries to reveal the extent to which it is possible to reconstruct Lithuanian worldview reflected by the Lithuanian language and how the English equivalents to the names of Lithuanian cultural realia can be understood by the users of English to whom it is not necessarily a mother tongue.

Due to increasing number of intercultural contacts and Lithuania becoming more and more open to visitors from all over the world, it is becoming more and more important to maintain not only the quantity of the release of information representing Lithuania but also their quality. The results of the research could be useful to translators-practitioners, as well as the specialists of communication, cultural heritage and tourism concerned with Lithuania's image on international level. As far as the function of tourism websites is not only informing but also advertising our land to its potential visitors, it is very important to render specific lexis to prevent the readers from having a distorted image and help them get proper associations.

KEYWORDS: ethnolinguistics, names of cultural realia, translation.

Naudota literatūra

1. Agorni, M. 2012. Tourism communication: the translator's responsibility in the translation of cultural difference. Universita Catolica del Sacro Cuore: Italia.
2. Ambrasas- Sasnava, K. 1978. Vertimo mokslas. Vilnius: Mokslas
3. Apanavičius, R. 1992. Baltų etnoinstrumentologija. Kaunas.
4. Armalytė O., Pažūsis L., 1990. Vertimo teorijos pradmenys. Vilnius: Vilniaus universitetas.
5. Baker, M., 1992. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge.
6. Baltrėnienė, M., Apanavičius R. 1991. Lietuvių liaudies muzikos instrumentai. Vilnius: Mintis.
7. Cambridge Online Dictionary
8. Cappelli, G. 2007. *Translation of tourism-related websites and localization: problems and perspectives.*
9. Collins Dictionary: <http://www.collinsdictionary.com/>
10. Crystal, D. 2003. English as a Global Language. Oxford University.
11. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (DŽ) internete: <http://dz.lki.lt/>
12. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete: <http://dz.lki.lt/>.
13. Dundulienė P., 1996, *Žalčiai lietuvių pasaulėjautoje ir dailėje*, Vilnius: Mintis.
14. Dundulienė P., 2005, *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos*, 2-oji laida, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
15. Encyclopaedia Britannica: <http://www.britannica.com/>
16. Gražulis, V., Ostik, J. 2010. Kultūrinis turizmas kaip kultūrų suartėjimo veiksnys: kuo ispanai domisi Lietuvoje? *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai.
17. Gritėnienė, A. 2006. Augalų pavadinimų motyvacija šiaurės panevėžiškių tarmėje. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
18. Gudavičius A., 2009, *Etnolingvistika*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
19. Gudavičius, A. 2007. Gretinamoji semantika. Šiauliai
20. Jakaitienė, E. 1980. Lietuvių kalbos leksikologija. Vilnius: Mokslas.
21. Juknevičius, P., 1983. Akmuo Mukolas. Prieiga internete: <http://www.sena.panrs.lt/leidiniai/petras/1983/mukolai.pdf>
22. Kalėdaitė V., Asijavičiūtė V. 2005. Translation of Lithuanian-specific items into English. *Kalbotyra* 55 (3).
23. Kalėdaitė, V., Achramėjūtė, L. 2006. Websites representing Lithuania in English. *Kalbotyra*.
24. Katan D., 2009, *Translation as Intercultural Communication*, Oxford University.

25. Kelly, D. 2000. *Text selection for developing translator competence: why texts from tourist sector constitute suitable material.*
26. Klimka L., Apie lapkričio darbus su linais jaujoje. *Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*, 2013-11-05,
http://www.lrt.lt/naujienos/kalba_vilnius/32/28790/libertas_klimka_apie_lapkricio_darbus_s_u_linais_jaujoje Žiūrėta: 2013-02-12.
27. Klimka L., Jurginės senajame kaime. *Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija*, 2013-04-24,
www.lrt.lt/naujienos/nuomones/10/16399/libertas_klimka_jurgines_senajame_kaime
Žiūrėta: 2015-02-12.
28. Kvašytė, R., 2009. Tautinės realijos: pavadinimai, terminai, jų vartojimas. Šiauliai.
29. Laikraštis „Voruta“, prieiga internete: www.voruta.lt
30. Laurinkienė N., 2013, *Žemyna ir jos mitinis pasaulis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
31. Laurinkienė, N. Alus – apeiginis baltų gėrimas. *Tautosakos darbai*, 2012, t. 43, p. 15–32.
32. Leonavičienė, A., 2011. Lietuvių kultūrinių teksto reikšmių interpretacija ir vertimas. *Kalbų studijos* 2011 Nr. 19.
33. Lietuvių kalbos žodynas (LKŽ) internete: <http://www.lkz.lt/>
34. Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete: <http://lkz.lt/>.
35. Lietuvos etnografiniai kaimai. Kultūros paveldo departamentas. Prieiga internete:
http://www.kpd.lt/uploads/EN/Heritage%20in%20Lithuania/Heritage%20in%20Lithuania/23_ETHNOGRAPHIC_SETTLEMENTS_OF_LITHUANIA.pdf
36. Maceina, A. 1998. Daiktas ir žodis. Aidai.
37. Maksvytytė, J., 2012. Sąvokų realija ir realijos pavadinimas apibrėžimo problema. *Kalbų studijos* 2012 Nr. 21.
38. Melnikienė, D., 2011. Specifinių realijų raiškos ypatumai lietuviškuose dvikalbiuose žodynuose. *Respectus Philologicus*.
39. Merriam-Webster Online Dictionary
40. Mikutyte J., Realijų rūšys ir vertimų būdai, *Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga*, 2005,
<http://www.llvs.lt/?recensions=29> Žiūrėta: 2014-11-17.
41. Naktinienė, G. 2000. Bendrinės kalbos žodynas ir leksikos norminimo problemos, *Kalbos kultūra*.
42. Newmark, P., 1988. A Textbook of Translation. Prentice-Hall International.
43. Oxford Concise Dictionary of English Etymology, 1996. Oxford University Press.
44. Oxford Online Dictionary
45. Pažūsis L., 2014, *Kalba ir vertimas*, Vilniaus universitetas.

46. Pažūsis, L. et al., 2014. Vertimo studijų žodynas.
47. Petrikaitė A., 2011, *Anapus pagonybės ir šiandienos: lietuviškų švenčių ratas*, Vilnius: Asveja.
48. Petrulionė Lolita. Translation of Culture-Specific Items from English into Lithuanian: the Case of Joanne Harris's Novels. *Kalbų studijos*. Kaunas: *Kauno technologijos universitetas*, 2012, Nr. 21, p. 43-49
49. Sabaliauskas, A. 1990. Lietuvių kalbos leksika. Vilnius: Mokslas.
50. Sanchez, M. T. 1999. Translation as a(n) (Im)possible Task: Dialect in Literature.
51. Sanning, H. 2010. Lost and Found in Translating Tourist Texts: Domesticating, Foreignising or Neutralizing Approach. *The Journal of Specialised Translation*.
52. Skibitska, O. 2013. *The challenges of translation of tourist e-texts*. Prieiga internete: <http://www.translationjournal.net/journal/66tourism.htm>.
53. Slaviūnas, Z., 2007. Liaudies dainos, liaudies muzika ir muzikos instrumentai, papročiai, literatūra ir folkloras. Raštai, T. 2. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
54. Sueldo, M., Grebliauskienė, B., 2014. Vertimas kaip klaidingo iškodavimo prevencija tarptautinėje komunikacijoje. *Kalbų studijos*.
55. Surdokaitė G., Rūpintojėlio siužetas lietuvių liaudies skulptūroje, <http://www.tradicija.lt/Siuzetai/Rupintojelis.htm> Žiūrėta: 2015-02-20.
56. Urbutis, V. 1978. Žodžių darybos teorija. Vilnius: Mokslas.
57. Vaitkevičienė D., Prigimtinė kultūra, vietos ir žmonės, *Alkas.lt*, 2012-05-09, <http://alkas.lt/2012/05/09/prigimtine-kultura-vietos-ir-zmones/> Žiūrėta: 2015-03-01.
58. Vaitkevičienė, D., 2004. Nuliejimas žemei: gėrimo apeigos adresato klausimu, *Tautosakos darbai*, 2004, t. 21 (28), p. 104–117.
59. Vaitkevičius, V. 2005. Akmenys smailiadugniais dubenimis. *Lietuvos archeologija*.
60. Vėlius, N., 1995. Lietuvių liaudies padavimai.
61. Venuti, L. 1995. *The Translator's Invisibility*. Routledge.
62. Vitkūnas, M., 2006. Baltų vieta barbarų pasaulio tipologijoje. *Lietuvos istorijos studijos*.
63. Wierzbicka, Anna. 1997. *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. Oxford University Press.

Šaltiniai

1. Anykščių turizmo informacijos centras: www.antour.lt
2. Arkljo muziejus: www.arkliomuziejus.lt
3. Birštono turizmo ir informacijos centras: www.visitbirstonas.lt
4. Biržų muziejus SĖLA: www.birzumuziejus.lt
5. Biržų turizmo informacijos centras: www.visitbirzai.lt
6. Druskininkų „Snow Arena“: www.snowarena.lt
7. Druskininkų turizmo ir verslo informacijos centras: www.info.druskininkai.lt
8. Ekologinė kaimo turizmo sodyba „Ievalaukis“: www.ievalaukis.lt
9. Gargždų krašto muziejus: www.gargzdumuziejus.lt
10. Grūto parkas: www.grutoparkas.lt
11. Ignalinos rajono turizmo informacijos centras: www.ignalinatic.lt
12. Interneto svetainė „True Lithuania“: www.truelithuania.com
13. Jonavos verslo informacijos ir turizmo centras: www.jonavosvic.lt
14. Jurbarko turizmo ir verslo informacijos centras: www.jurbarkotic.lt
15. Kaimo turizmas: www.atostogoskaime.lt
16. Kaimo turizmo sodyba „Dzūkijos uoga“: www.kaimoturizmosodyba.eu
17. Kaišiadorių turizmo ir verslo informacijos centras: www.verslas.kaisiadorys.lt
18. Karvio dvaras: www.karviodvaras.lt
19. Kauno turizmo informacijos centras: www.kaunastic.lt
20. Kėdainių krašto muziejus: www.kedainiumuziejus.lt
21. Kėdainių turizmo ir verslo informacijos centras: www.kedainiutvic.lt
22. Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras: www.klaipedainfo.lt
23. Krikštėnų dvaras: www.krikstenudivaras.lt
24. Kurtuvėnų regioninio parko direkcija: www.kurtuva.lt
25. Lazdijų turizmo informacinis centras: www.lazdijai-turizmas.lt
26. Lietuva. Koncertinė įstaiga valstybinis dainų ir šokių ansamblis: www.ansamblis-lietuva.lt
27. Lietuviškų patiekalų restoranas „Forto dvaras“: www.fortodvaras.lt
28. Lietuvos liaudies buities muziejus: www.llbm.lt
29. Lietuvos nacionalinis muziejus: www.lnm.lt
30. Made in Lithuania: www.madeinlithuania.lt
31. Marijampolės turizmo informacijos centras: www.marijampoletic.lt
32. Molėtų krašto muziejus: www.muziejus.moletai.lt
33. Molėtų turizmo ir verslo informacijos centras: www.infomoletai.lt
34. Neries regioninis parkas: www.neriesparkas.lt
35. Neringa. Oficiali turizmo informacijos svetainė: www.visitneringa.lt
36. Oficiali Alytaus turizmo informacijos centro svetainė: www.alytus-tourism.lt
37. Oficialūs Lietuvos interneto vartai: www.lietuva.lt
38. Pagėgių krašto turizmo informacijos centras: www.tic.pagegiai.lt
39. Pakruojo turizmo centras: www.pakruojistic.lt
40. Palangos gintaro muziejus: www.pgm.lt
41. Palangos miesto savivaldybė: www.palanga.lt
42. Radvilių sodyba: www.radviliu-sodyba.lt

43. Repengių sodyba: www.repengiai.lt
44. Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos centras: www.rokiskiotic.lt
45. Šiaulių rajono turizmo ir verslo informacijos centras: www.siauliurajonas.lt
46. Šilutės rajono savivaldybė: www.silute.lt
47. Sirvėtos regioninis parkas: www.sirveta.lt
48. Trakų švietimo centras: www.trakaisc.lt
49. Trakų turizmo informacijos centras: www.trakai-visit.lt
50. Turizmo gidas internete „7 seasons“: www.7seasons.eu
51. Turizmo paslaugų centras „Mare travel“: www.maretravel.lt
52. Utenos TIC: www.utenainfo.lt
53. Vila „Dubgiris“: www.dubgiris.lt
54. Vilniaus internet svetainė: www.vilnius-events.lt
55. Vilniaus internet svetainė: www.vilnius-tourism.lt
56. Vilniaus rajono turizmo informacijos centras: www.tic.vrsa.lt
57. Žemaitijos nacionalinis parkas: www.zemaitijosnp.lt
58. Žemaitijos paveldas: www.zemaitijospaveldas.eu
59. Žemaitijos turizmo informacijos centras: www.telsiaitic.lt

PRIEDAS

Lietuvių dvasinės kultūros realiųjų pavadinimų sąrašas

1. alkas (alka) – „Zemaiciu alka“ – „Zemaiciu alka“ (Samogitian sanctuary) – www.palanga.lt
2. aukuras – ancient altar – www.verslas.kaisiadorys.lt
3. aukuras – pagan altar – www.alytus-tourism.lt
4. aukuras – stone altar – www.pakruojistic.lt
5. aukuras – the altar – www.jurbarkotic.lt
6. Aušrinė – Ausrine (Morning star the Venus) – www.palanga.lt
7. Austėja – Austėja – www.sirveta.lt
8. dubenuotieji akmenys – bowl stones – www.infomoletai.lt
9. dubenuotieji akmenys – bowl-shaped stones – www.palanga.lt
10. Gandrinės – Stork’s Day – www.pgm.lt
11. Joninės / Rasos – Feast of Saint John – www.llbm.lt
12. Joninės / Rasos – Joninės / Rasos (St. John’s day) – www.truelithuania.com
13. Joninės / Rasos – Joninės or St. John’s Day also called Rasos (Dew Holiday) or Kupolė – www.lietuva.lt
14. Joninės / Rasos – Midsummer Day – www.jonavatic.lt
15. Joninės / Rasos – Rasos Day (Dew Holiday) – www.palanga.lt
16. Joninės / Rasos – St. John’s Feast – www.zemaitijosnp.lt
17. Joninės / Rasos – “Rasos“ (Midsummer) Festival – www.vilnius-events.lt
18. Joninės / Rasos – “Rasos“ Festival – www.vilnius-events.lt
19. Joninės / Rasos – Midsummer Night Festival – www.ticpagegiai.lt
20. Jorė – Jorė – www.muziejus.moletai.lt
21. Kalėdos – Christmas – www.lietuva.lt
22. Kanapinis – Kanapinis (Hemp) – www.infodruskininkai.lt
23. kopyltstulpis – roadside pole – www.siauliurajonas.lt
24. kopyltstulpis – roofed carved pillar – www.visitbirzai.lt
25. kopyltstulpis – wooden roofed pole – www.llbm.lt
26. krikštai – special crosses, so called krikštai (sg. krikštas, ancient grave markers made of stone board) – www.lietuva.lt
27. krivis – krivis – www.truelithuania.com
28. krivis – The principal pagan priest – www.lietuva.lt
29. kryždirbystė – crossmaking (kryždirbystė) – www.truelithuania.com
30. kryžiai-saulutės – little suns of crosses – www.telsiaitic.lt
31. Kūčios – Christmas Eve (Kūčios, December 24th) – www.truelithuania.com
32. Kūčios – Kūčios (Christmas Eve) – www.lietuva.lt
33. Lašininis – Lašininis (Porker) – www.infodruskininkai.lt
34. laumė – pixy – www.silute.lt
35. Leda – Leda (Mother of Gods) – www.pgm.lt
36. margučiai – decorated eggs – www.siauliurajonas.lt
37. margučiai – Easter eggs – www.kaunastic.lt
38. margučiai – margučiai – artfully dyed / decorated Easter eggs – www.truelithuania.com
39. margučiai – painted eggs – www.jonavostvic.lt
40. Medeinė – Medeinė – www.siauliurajonas.lt
41. Mokas – Stone Mokas – www.utenainfo.lt
42. Morė – “Morė“ (a creature made of straw) – www.vilnius-tourism.lt
43. Morė – jackstraw of the old maid Morė – www.lietuva.lt
44. Morė – Morė (a symbol of winter disasters) – www.vilnius-tourism.lt
45. Odenis – Odenis (Water God) – www.palanga.lt

46. padavimas – legend – www.siauliurajonas.lt
47. Patrimpas – Patrimpas (God of Plants and Spring) – www.pgm.lt
48. Patulas – Patulas (Linger earth God) – www.pgm.lt
49. Perkūnas – Lithuanian thunderer Thunder – www.marijampolestic.lt
50. Perkūnas – Pagan God Thunderer – www.ansamblis-lietuva.lt
51. Perkūnas – Perkūnas (literally Thunder) – www.truelithuania.lt
52. Perkūnas – The Thunderer – www.muziejus.moletai.lt
53. Perkūnas – Thunder – www.palanga.lt
54. raudos – Raudos (Weeps) – www.truelithuania.com
55. Rūpintojėlis - Rūpintojėlis (a wooden sculpture of sitting sad Jesus) – www.truelithuania.com
56. Rūpintojėlis – “the Pensive Christ (Rūpintojėlis) – www.kedainiutvic.lt
57. Rūpintojėlis – Rūpintojėlis (Man of Sorrows) – www.visitbirstonas.com
58. Rūpintojėlis – wooden god – www.truelithuania.com
59. sodai – sodai – wedding straw decorations (Lith. sodai) – www.lnm.lt
60. sodai – sodai (“gardens”) – www.truelithuania.com
61. sutartinės – sutartinės, Lithuanian multipart songs – www.lietuva.lt
62. sutartinės – sutartinės, Lithuanian polyphonic songs – www.lietuva.lt
63. Užgavėnės – Mardi Grass – www.trakai-visit.lt
64. Užgavėnės – Shrove Tuesday – www.kurtuva.lt
65. Užgavėnės – Shrovetide – www.vilnius-events.lt
66. Užgavėnės – Užgavėnės (Shrovetide) – www.vilnius-events.lt
67. vaidila – the priest – www.muziejus.moletai.lt
68. vaidilutės – priestesses – www.alytus-tourism.lt
69. vaidilutės – vestal virgins – www.utenainfo.lt
70. vaišių dainos – “supper songs“ (songs sung while treating guests) – www.birzumuziejus.lt
71. Vėlinės – All Souls Day – www.lietuva.lt
72. Velionė – Goddess Velionė – www.jurbarkotic.lt
73. Velnias (Gos of the Dead Souls) – www.pgm.lt
74. verba – verba (Palm Sunday bouquet) – www.lietuva.lt
75. Verbų sekmadienis – Palm Sunday – www.lietuva.lt
76. Visų šventųjų diena – All Saint’s Day – www.lietuva.lt
77. Žemyna – Zemyna (Goddess of the Earth Vitality) – www.palanga.lt
78. Žolinė – Assumption – www.vilnius-tourism.lt
79. Žolinė – Assumption Day (Žolinės) – www.trakaivisit.com
80. Žolinė – The Assumption Day – www.alytus-tourism.lt
81. Žolinė – Žolinė (Herbal) Feast – www.lietuva.lt
82. Žolinė – Žolinė (stemming from žolynai, which means herbs, as herbs are sanctified on that day; Assumption of Mary Day) – www.lietuva.lt
83. Žolinė – Žolinė / Virgin Mary Assumption Day – www.truelithuania.com
84. žynys – priest – www.alytus-tourism.lt

Materialiosios kultūros realijų pavadinimų sąrašas

1. bulviniai blynai – bulviniai blynai – plain potato pancakes – www.klaipedainfo.lt
2. cepelinai – dumplings made from grated potatoes and stuffed with meat (cepelinai) – www.grutoparkas.lt
3. cepelinai – poato zepelins (cepelinai) – www.7seasons.eu
4. cepelinai – zepelins – www.fortodvaras.lt
5. cibulynė – herring or onion soup – www.lietuva.lt
6. daraktorė – teacher – www.birzumuziejus.lt

7. daudytės – daudytės (a kind of horn) – www.lietuva.lt
8. dūminė troba – smoky cabin – www.siauliurajonas.lt
9. duonienė – soup of bread and water (duonienė) – www.7seasons.eu
10. gatvinis-rėžinis kaimas – linear village – www.infomoletai.lt
11. gatvinis-rėžinis kaimas – ribbon village – www.lietuva.lt
12. gatvinis-rėžinis kaimas – street strip village – www.siauliurajonas.lt
13. gatvinis-rėžinis kaimas – street-based village – www.tic.vrsa.lt
14. gira – bread kvass – www.lietuva.lt
15. gira – gira (non-alcoholic drink made from rye bread) – www.vilnius-tourism.lt
16. gira – kvass – www.antour.lt
17. gira – Lithuanian kvass – www.lietuva.lt
18. juka – blood soup / juka – www.lietuva.lt
19. kanklės – kanklės (Lithuanian string instrument) – www.visitbirzai.lt
20. kanklės – kanklės (plucked string musical instrument) – www.ansamblis-lietuva.lt
21. kanklės – kanklės (psaltery) – www.lietuva.lt
22. kanklės – kanklės (string instrument) – www.truelithuania.com
23. kapelija – bands called Kaimo kapelija – www.truelithuania.com
24. kastinis – festive curd whip – www.lietuva.lt
25. kastinis – sour cream butter / kastinis – www.lietuva.lt
26. kisielius (avižų) – oatmeal kisielius (Kissel, sweet drink thickened with starch) – www.lietuva.lt
27. kisielius (spanguolių) – kisielius (fruity cranberry drink) – www.vilnius-tourism.lt
28. knygnešiai – Book Smugglers – www.kedainiumuziejus.lt
29. knygnešiai – knygnešiai (literally “bookcarriers”) – www.truelithuania.com
30. knygnešiai – knygnešiai (literally bookcarriers) – www.truelithuania.com
31. knygnešiai – organizers of illegal book smuggling (knygnešiai) – www.visitbirzai.lt
32. knygnešys – a knygnešys – www.visitbirzai.lt
33. knygnešys – book-spreader – www.siauliurajonas.lt
34. kolūkis – collective farm – www.siauliurajonas.lt
35. kolūkis – kolhoz – www.lazdijai-turizmas.lt
36. kolūkis – kolkhoz (collective farm) – www.kedainiutvis.lt
37. kolūkis – soviet farm – www.krikstenudivaras.lt
38. kūčiukai – kūčiukai (minute buns) – www.lietuva.lt
39. kugelis – kugelis – grated potatoe cake – www.klaipėdainfo.lt
40. kugelis – kugelis (potato loaf) – www.vilnius-tourism.lt
41. kūrgrinda – underwater road – www.marijampoletic.lt
42. kumetynas – peasant farm – www.siauliurajonas.lt
43. kurėnas – fishing boat called “Kurėnas” – www.visitneringa.com
44. lėkiai – lėkiai (Lith. sg. lėkis – a decorative carved board) – www.lietuva.lt
45. linininkystė – flaxship – www.birzumuziejus.lt
46. midus – mead – www.lietuva.lt
47. molinė švilpynė – clay ocarina – www.siauliurajonas.lt
48. naginės – leather sandals – www.siauliurajonas.lt
49. naktigonė – pasturing of horses for the night – www.siauliurajonas.lt
50. partizanai – guerillas – www.alytus-tourism.lt
51. partizanai – partisans – www.siauliurajonas.lt
52. pelkininkai – wetlanders – www.lietuva.lt
53. pievininkas – hayfielder – www.lietuva.lt
54. piliakalnis – castle mound – www.palanga.lt
55. piliakalnis – hill fort – www.neriesparkas.lt
56. piliakalnis – mound – www.sirveta.lt
57. pirtis – bathhouse – www.kaimoturizmosodyba.eu

58. pirtis – Lithuanian sauna – www.karviodvaras.lt
59. pirtis – steam bath – www.vilnius-tourism.lt
60. priepirtis – dressing room – www.radviliu-sodyba.lt
61. priepirtis – waiting room – www.atostogoskaime.lt
62. pūslinė – pūslinė (a bow made from a pig's bladder filled with dried peas) – www.ansamblis-lietuva.lt
63. rauginti kopūstai – sauerkraut – www.lietuva.lt
64. Sąjūdis – movement Sąjūdis – www.truelithuania.com
65. Sąjūdis – Sąjūdis (Lithuanian Reform Movement) – www.lietuva.lt
66. Sąjūdis – Sąjūdis (The Movement) – www.truelithuania.com
67. šakotis – šakotis (the spiky traditional Lithuanian cake) – www.madeinlithuania.lt
68. šakotis – spiky traditional Lithuanian cakes known as shakotis – www.vilnius-events.lt
69. šakotis – the cake šakotis – www.rokiskiotic.lt
70. šakotis – tree cake – www.ignalinatic.lt
71. šaltibarščiai – cold beet soup / šaltibarščiai – www.lietuva.lt
72. šaltibarščiai – šaltibarščiai (cold beet soup) – www.7seasons.eu
73. šiupininė – “šiupininė“ soup – www.dubgiris.lt
74. šiupinys – “šiupinys“ (a boiled cereal with meat, barely or peas, seasoned and somewhat decorated with a pig's ear or snout in the bowl) – www.vilnius-events.lt
75. skilandis – skilandis (cold-smoked pig's stomach stuffed with minced meat and garlic) – www.vilnius-tourism.lt
76. skrabalai – skrabalai (cow bells) – www.ansamblis-lietuva.lt
77. skrabalai – skrabalai (percussion instrument) – www.truelithuania.com
78. skruzdėlynas – anthill – www.antour.lt
79. skudučiai – skudučiai (pan-pipes) – www.ansamblis-lietuva.lt
80. skudučiai – skudučiai (wind instrument) – www.truelithuania.com
81. stuba – stuba (the living part of the house) – www.gargzdumuziejus.lt
82. tinginiai - “tinginiai“ (“lazy bones”) – www.vilnius-tourism.lt
83. tinginys (tradicinis tinginio skanėstas) – traditional idler's dainty – www.fortodvaras.lt
84. trauktinė – herbal brandy – www.lietuva.lt
85. trauktinė – herbal infusion – www.vilnius-tourism.lt
86. tremtiniai – deportees – www.kedainiumuziejus.lt ; www.gargzdumuziejus.lt ; www.lazdijumuziejus.lt
87. tremtiniai – exiles – www.gargzdumuziejus.lt
88. tremtiniai – expatriates – www.truelithuania.com
89. vanta – birch and oak sauna whisks – www.snowarena.lt
90. vanta – birch broom - www.repengiai.lt
91. vanta – birch whisk – www.ievalaukis.lt
92. vėdarai (bulviniai) – Vėdarai (stuffed pig's intestines) – www.truelithuania.com
93. vėdarai (bulviniai) – vėdarai or ‘potato sausages’ – www.vilnius-tourism.lt
94. vėdarai (kraujiniai) – blood pudding – www.vilnius-tourism.lt
95. vėdarai (kruopiniai) – groat sausage (vėdarai) – www.7seasons.eu
96. vėdarai (kruopiniai) – wheat-stuffed pig bowels – www.lietuva.lt
97. vėtrungė – Curonian Pennant – www.maretravel.lt
98. vėtrungė – weathercock – www.visitneringa.com
99. vėtrungė – weathervane – www.maretravel.lt
100. vytinė – Lithuanian commercial vessel “Vytinė“ – www.trakaisc.lt
101. vyžos – bast shoes – www.siauliurajonas.lt
102. žemaitukas – Little Samogitian Horse (Žemaitukas) – www.zemaitijospaveldas.eu
103. žemaitukas – žemaitukas – www.arkliomuziejus.lt